

Λ Ε Σ Β Ι Α Κ Α
:: Φ Υ Λ Λ Α ::

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΗΝΙΑΤΙΚΟ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ Α'
ΦΥΛΛΑΔΙΟ 1^ο

ΜΥΤΙΛΗΝΗ
ΜΑΡΤΗΣ 1928

ΛΕΣΒΙΑΚΑ ΦΥΛΛΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΗΝΙΑΤΙΚΟ

Ἐπιμελητής :

Σ. Γ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ·Γ·ΔΗΣ

Διαχειριστής :

ΠΑΝ. ΝΙΚΗΤΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Γιὰ ἓνα χρόνο Δραχ. 100.—

Γιὰ ἓνα ἔξαμηνο » 60.—

ΓΙΑ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Γιὰ ἓνα χρόνο μονάχα σελλ. 15

ἢ δολλ. 4

Διεύθυνση : «Λεσβιακὰ Φύλλα»
Poste restante

Χειρόγραφα καθαρογραμμένα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κ. ΚΟΝΤΟΥ: Στὸν ἤσκιο τοῦ πεύκου. (ποιήματα).

ΗΛ. ΒΕΝΕΖΗ: Στὸν κάμφο, κάτου ἀπ' τὰ Κιμιντένια.

ΜΑΡ. ΚΛΩΝΑΡΗ: Ἡ γιαγιά Βασιλοπούλα.

ΠΑΝΑ·Γ·Τ ΙΣΤΡΑΤΙ: Ὁ θάνατος τοῦ θεοῦ Ἄγγελου.

(Ἄπ' τὸ ρομάντζο «Θεὸς Ἄγγελος»)

Μεταφρ. Κ. ΦΡΙΑΛΙΓΓΟΥ

Χ. Μ. Ἑρρίκος Ἴψεν.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΕΙΚΟΝΑ: Μονὴ Καρχαλλου.— Ἄγιον Ὄρος.

Α. ΠΡΩΤΟΠΑΤΣΗ

ΛΕΣΒΙΑΚΑ ΦΥΛΛΑ

ΜΥΤΙΛΗΝΗ —
ΜΑΡΤΗΣ 1928

ΧΡΟΝΙΑ Α' —
ΦΥΛΛΑΔΙΟ Α'.

ΣΤΟΝ ΗΣΚΙΟ ΤΟΥ ΠΕΥΚΟΥ

1

Πεῦκε, δὲν ἦρθα στοῦ ἥσκιου σου τῆ δρόσθ ν' ἀκευμπήσω
τὴν ἔννια μου ἢ τὴν κούραση μέσ' στο φρυγμένο κάμα.
Θέλω τὴ φύση ὀλάκερη στὰ στήθια μου νὰ κλείσω,
νὰ ποτιστῶ ἀπὸ τ' ἄδολο τὸ γέλιο της καὶ κλάμα.

Τὴ ζωντανή, στὴ θλίψη της, σιωπὴ θὰ κρυφακούσω
τῶν αἰώνων, ποὺ κοιμήθηκαν στὴ μούχλα τοῦ ἔρμου σπήλιου,
καὶ θὰ μὲ πάει τὸ γέλιο της ἀγέρωχος νὰ κρούσω
πέρα, τὴν πύλη τ' οὐρανοῦ καὶ τὰ παλάτια τοῦ ἡλιου.

2

Πεῦκε, κορώνα τοῦ βουνοῦ, καμάρι ἔλου τοῦ δάσου,
μετρᾶ ὁ καιρὸς μὲ τὶς φωλιές τὰ χίλια σου τὰ χρόνια,
ποὺ, ἀκόμα κι' ἂν ἡ χειμωνιὰ σκορπίσει τὰ πουλιά σου,
πάντα κρατεῖς τὸ ἄστείρευτο κελάϊδισμα στὰ κλύνια,

τοῦ ἡλιου τὸ πρῶτο φίλημα καὶ τὸ στερνὸ θὰ πάρεις.
Καὶ δὲν ξεχνῶ τοῦ ἀπόβροχου τὸ δειλινὸ μιὰ μέρα·
σὰ διαμαντένιος ἀναψες πολυέλεος, ποὺ ἐθάρρεις,
φώταες τὴ νύχτα ν' ἀνεβῆ μέσ' ἀπ' τὸν κάμπο πέρα.

Σγουρὸ χρυσάφι ξεχειλάει πέρα γιὰ πέρα ὁ κάμπος
 κι' ἡ ἀνετριχίλα τοῦ ἔμερου ριπίδισε ὡς τ' ἀγκάθια.
 Μοῦ ἀρέστε πειδὸ, περίλυπες πὰ στοῦ ἕνεροῦ τὸ θάμπος,
 λεῦκες, ποῦ ἀράδα ὀρθώνεστε στῆς ρεματιᾶς τὰ βάθια.

Σ' εὐγενικὸ παράπνοο σᾶς ρέει ἡ θλίψη ἀγάλια
 καὶ μέσ' στοῦ ἡλίου τὸ θρίαμβο καὶ στῆς νυχτιᾶς τῆ χάρη,
 ποῦ ἀπ' τῶν κλωνιῶν σας, νὰ λουστῆ, ἱγλιστράει τὰ χρυσοσκάλια
 σειστή κι' ἀσημαστράγαλη νεραΐδα—τὸ φεγγάρι.

Λεύκα-χυτῆ, ποῦ σ' ἔχτισαν τριγύρω κάστρο οἱ βράχοι,
 στῆς νέκρας μεγαλόπρεπη τὴν ξωτικιὰ γαλήνη,
 σὰν τί καῦμὸ γιὰ τ' ἄβγαλτο περιπλοκάδι νᾶχει
 τὸ κρῦο νεράκι δίπλα σου, ποῦ ρέει καὶ κλαίει καὶ σβήνει;

Στὰ κλώνια σου δὲ φώλιασε κι' οὐδὲ λαλεῖ πουλάκι
 μὰ ὁ ἥσκιος ὅταν ξαπλωθῆ τοῦ χαλασμοῦ στῆ φύση,
 ἀπ' τ' ἀφταστό σου ἀκρόκλωνο στριγγόλαλο κοράκι
 τῆς τρικυμίας τὸ σύνθημα μ' ἄγριες κραξιές θ' ἀφήσει.

Ἐλιὰ ἱερῆ, δὲ μ' ἔδεσαν οἱ πεῦκοι οἱ δροσολάτες
 μηδ' ἡ ἔννια ἡ ἀκατάδεχη τῆς λεύκας· φτάνει ἀγάλια
 ν' ἀπλώνεις πάνου ἀπ' τῶν γκρεμῶν τῆ φρίκη κι' ὡς τὶς στρατες
 κάποιου ὀλογάλαζου ὄνειρου τὴν ἤρεμη ἀναγάλλια.

Ξαίρεις νὰ στάξεις μπάλσαμο κι' ὡς τὴν ψυχὴ τῆ στεῖρα.
 Κι' ἡ δεητικὴ σου ἡ ὁμορφιά μὲ νέα συμπόνια ἐντύθη
 ἀπ' τῆ νυχτιᾶ, ποῦ ἐνὸς θεοῦ ράϊσε ἡ καρδιά καὶ γύρα
 στῆ ρίζα σου, τὰν θόνερο τοῦ πόνου του ἐξεχύθη,

6

Κάμπε χρυσέ, ξεχείλισεν ἡ βραδυνὴ ἀναγάλλια,
 σὰ νὰ κυλᾶν ροδόσταμα τῶν ἤσκιων τὰ κανάλια,
 κί' ἀπ' τὸ σκυμένο κάματο λαφρώνεις καὶ ξεδίνεις
 μὲ τὶς μικρὲς, μὲ τὶς γλυκὲς φωνοῦλες τῆς γαλήνης.

Τὰ ρόδα, ὡς πέφτουν ἀγκαλιές στὸ βάλτο ἀπ' τ' ἀκρουράνια
 τὸ ἔρημο δρῦ, πὺ τῶν πουλιῶν πλημμύρισε ἡ ζωντάνια,
 ὅλα μακάρια χάνονται σὲ γαλαζένια βύθη
 καὶ πάει μαζί τους κί' ἡ ἔννια μου καὶ σβεῖ ἀπαλὰ στὴ λήθη.

7

Δροσούλα, δάκρυ ἀπ' τ' οὐρανοῦ δὲν εἶσαι ἐσὺ τὸ θόλο,
 πὰ στὰ σβηνάμενα ὄνειρα χᾶδι τῆς θείας συμπόνιας·
 εἶσαι ἀνθοανάβλυστη ἡ ψυχὴ τῆς φύσης τῆς αἰώνιας,
 πὺ ὅλο γεννιέται ἀπ' ἔρωτα κί' ἀπὸ χαρὰ σβιέται ὅλο.

Σ' ἀγκάθι ἢ σ' ἀκροβλάσταρον ἢ σ' ἀγκαλιὰ ἀνεμώνης
 ἔρωτεμένη καρτερεῖς καὶ νάτος, ὁ ἥλιος βγαίνει
 ἀπ' τὴ φλογάτη ἀγάπη του βαθιὰ, πλημμυρισμένη
 λαμποκοπᾶς, τρεμάμενη καὶ μέσ' στὸ φῶς τῆς λιώνεις.

8

Βράχοι στητοί, μὲ τοὺς μανδύες τῶν μούσκλων τυλιγμένοι,
 ἀρχόντοι σιδερόγνωμοι πὰ σὲ γκρεμοὺς καὶ ράχες,
 κί' ἂν σέρνονται στὰ πόδια σας τῶν ρεματιῶν οἱ ἀμάχες,
 τοῦ ἡλίου ἢ γαλήνης ἢ ὀλόλαμπρη στὰ μέτωπά σας μένει.

Στοῦ κοσμοῦ ἐσεῖς τὰ σύνορα, μέσ' στὴ γαλάζια ἀγκάλη,
 — τί κί' ἂν ἡ πλάση ἀνατριχᾶει στοῦ ἀπόσκιου σας τὸν τρόμο! —
 ἔτσι βουβοὶ κί' ἀσάλευτοι, λὲς δείχνετε τὸ δρόμο
 γιὰ τὴν εἰρήνη τ' οὐρανοῦ στῆς γῆς τὴν παραζάλη.

Στυλέ τοῦ αἰθέρα ἀγέρωχε, δρῦ, πείσμα στοῦ λιοπύρι,
 πού αἰώνων ρουφοῦν ἀτάραχες οἱ ρίζες σου τὴν τύχη,
 τάχα νὰ μένει στοῦ βουβὸ τῶν φύλλων σου ἀνετρίχι
 κάτι ἀπ' τὴν ἔννια τῶν γενεῶν, πού κάτου σου ἔχουν γείρει;

Καλοδεχούμενη ἢ χαρὰ κι' ἢ λύπη ὀλόγουρά σου,
 καὶ στέκεις στοῦ ἡλίου ἀνάμελο καὶ στῶν νεφῶν τὴ μπόρα.
 Μὰ ἀπ' τὴ ραϊσμένη φλοῦδα σου, τὴ μεσονύχτιαν ὥρα,
 βγαίνει ἢ δρυάδα καὶ βογγάει μέσ' στὴ σιωπῇ τοῦ δάσου.

Τὴ θλίψη, ὀλόανθη πῶσκυψε μὲ τὴ βουβὴν εὐγένεια,
 τὸ ρέμα, ἰτιές, σὲ πρόσχαρην ἀντιφεγγίζει εἰκόνα.
 Κι' ὅμια, σᾶς εἶδα σκέλεθρα μιὰ μέρα, τὸ χειμῶνα,
 νὰ λάμπει μέσ' στ' ἀστόχαστο νερὸ ἢ γυμνὴ σὰς ἔννια.

Καὶ λέω· πιοῦ τάχα λογισμοῦ σᾶς τύλιξε τὸ γνέμα,
 — δικοῦ μου ἢ ξένου—πού ἄφταιγον ἢ μοῖρα συνεπαίρνει!
 Ἄρχοντικός κι' ἀμίλητος κάτου ἀπ' τὴ θλίψη γέρνει
 καὶ καθρεφτίζεται ἰλαρὸς μέσ' στῆς ζωῆς τὸ ρέμα.

Πῶς νὰ τὴν πῶ τὴν ἄφραστη στὴν ὄψη σου ἀναγάλλια,
 θάλασσα, ὦ θάλασσα πλατιά! Στὴν ἀρμυρὴ σου ἀνέσα
 διάπλατα ὡς νᾶνοιξαν μὲ μιᾶς τὰ στήθια, ἐχύθης μέσα
 ξέχειλη, μ' ὅλες τὶς δροσιές καὶ μ' ὅλα τὰ μα'ιστράλια.

Ἰλαγιές βαθύοκιες, ρεματιές, ἀνάβρες, μοσκαγέρια
 τοῦ μέτωπού μου ἂν δρόσεισαν τὴ φλόγα, μὰ ἐσὺ ξαίρεις
 ν' ἀρπάξεις τὴ φρυγμένη μου ψυχὴ καὶ νὰ τὴ φέρεις
 σὰν πεταλούδα ἀνάλαφρη πειὸ πέρα ἀπὸ τὰ αἰθέρια.

Χαῖρε, ὦ ἐλιά. Μοῦ ἰλάρωσες τῆς σκέψης τῆ νεραΐδα,
 πού ἐκάλπαζε στὰ ὀρθόστηθα τὰ κύματα καβάλα.
 Ἦρεμη, πάνου ἀπ' τὰ ἔντρομα νὰ γέρνεις βράχια σέ εἶδα
 μέσ' στὸν γκρεμό, πού ἀνάδινε τὴν ἄρμη στάλα στάλα.

Καὶ τέτιο φῶς ἐσκόρπιζες ὡς τῶν βυθῶν τὰ βύθη,
 τέτια γαλήνη ὀπάλλινη βελούδιζε τὸν ἄμμο,
 λές, τὰ νεράϊδινα ἔσπασαν παλάτια κι' ἐξεχύθη
 κάθε γητιά καὶ μάγεψε τὴν τρικυμιὰ αὐτοῦ χάμου.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΟΝΤΟΣ

ΣΤΟΝ ΚΑΜΠΟ, ΚΑΤΟΥ ΑΠ' ΤΑ ΚΙΜΙΝΤΕΝΙΑ

Πρὶν κάμποσα χρόνια ὁ κιαγιὰς δὲν ἦταν παρὰ ἓνας σκέ-
 τος παραγιός στὸ τσιφλίκι, ὅπως τότε ἄλλοι. Μὰ ἔξοφνα,
 ἡ τύχη τοῦ ἦρθε ὅπως σ' ἓνα θεόγυμνο μιὰ φορεσὰ μὲ γου-
 νες, καλοῦπι.

Τὰ περιστατικὰ ἦταν τοῦτα :

Μισὴ ὥρα ἀπ' τὸ τσιφλίκι κατεβαίνει ἓνα ποτάμι, καμιὰ
 εἰκοσαριά μέτρα φάρδος, πού κόβει στὰ δυὸ τὸ δρόμο πρὸς
 τὴν πολιτεία. Τὸ καλοκαίρι εἶναι ἡμερὸ καὶ ξερὸ, μὰ τὸ
 χειμῶνα κατεβάζει τὰ νερὰ ἀπ' ὄλα τὰ τριγυρινὰ βουνὰ, τὰ
 Κιμιντένια, καὶ τὸ ρέμα του εἶναι πολὺ ζόρικο. Σὲ τέτοιες
 ὥρες τὸ περνοῦν μόνο μὲ βουβάλια. Τὸ ἀφεντικὸ, ὁ ἰδιοκτήτης
 τοῦ τσιφλικιοῦ, ἓνας γέρος πού ἡ καρδιά του τὸλεγε ἀκόμα,
 ἔφυγε τὴν παραμονὴ τὰ Χριστούγεννα ἀπ' τὸ τσιφλίκι. Ἐπει-
 δὴ τὸ τσαῖ εἶχε κατεβάσει, ταξίδευε μὲ βουβάλια ζεμένα σὲ
 ἀραμπά. Τὸν ἀκολουθοῦσε, ὡς τὸ ποτάμι, ὁ Δημητρός ὁ κια-

γιάς, σκέτος παραγιός τότε, καθάλλα στο ἄλογό του. Τὸ ἔλε-
γαν «Μιντιλή», γιατί ἦταν ἀπ' τὴ ράτσα ἐκείνη τὰ Μυτιλινιά
τ' ἄλογα μὲ τὸ μικρὸ μπόγι, ποὺ δὲν τὰ πιάνει χελιδόνη στὸ
τρέξιμο. Ὁ παραγιός σταμάτησε στὸν ὄχτο κι' ὁ ἀραμπὰς
μπήκε στὸ τσάκι. Ὅπου, ἦταν δὲν ἦταν στὰ μισὰ, καὶ τὰ
βουδάλια ἔχασαν τὸ μπούσσυλα. Τὰ ποδάρια τους γλυστρού-
σαν στὸ λασπωμένον πάτο, κάπου-κάπου σὲ λακούβες, δὲν
πατοῦσαν καν, κι' ἡ δύναμη ποὺ κατέβριζε τὸ ρέμα ἦταν
τέτοια, ποὺ ἔρχισε νὰ τὰ σέρνει. Ὁ κίνδυνος ἦταν ὀλοφάνε-
ρος καὶ καμιὰ βοήθεια δὲ χωροῦσε. Ὅπου, στὴν κρίσιμη ὥρα,
πέφτει ὁ παραγιός μὲς τὸ ρέμα μὲ τὸ Μιντιλή. Τὸς ρί-
χνει, στὸν ἀραμπὰ, ἕναν κάβου καὶ μὲ ἀληθινὸν ἀγῶνα φτά-
νει ἀντίκρυ. Μὲ τὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ κάβου δίνει βοήθεια στὰ
βουδάλια, τὰ βαστᾷ στὴν ὄρμη τοῦ ποταμοῦ καὶ μὲ πολλὰ
ζόρια πιάνουν καὶ ὀκῦτα τὴ στεριά. Αὐτὸ ἦταν ἀληθινὴ
παληκαριὰ καὶ τὸ ἀφεντικὸ, ποὺ ἦταν ἀντρας μὲ καρδιά,
τὸ ξετίμησε.

Ἐπειτα ἀπὸ μῆνες, τὸ καλοκαίρι ποὺ ἦρτε, ἔπιασε φω-
τιὰ στὸν κάμπο ποὺ περιτριγύριζε ὄλο τὸ τσιφλίκι. Στὴν
περίσταση αὐτὴ δὲ λέγεται πῶς στάθηκε ὁ Δημητρός. Ἦταν
νύχτα. Ἐκούρντισε σὰν μηχανὲς ὄλους τοὺς ἀνθρώπους τοῦ
τσιφλικιοῦ, ποὺ εἶχαν χάσει κάθε ἐλπίδα. Καὶ μπαίνοντας ὁ
ἴδιος πρῶτος στὸν κίνδυνο, ἔσωσε τὸ ὑποστατικό. Εἶχε φο-
βερὲς καμάδες σ' ὄλο τσο τὸ κορμί. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα
ἔγινε κιαγιάς κι' ἀνάλαβε ὄλο τὸ κουμάντο στὸ τσιφλίκι.

Τὰ Κιμιντένια εἶναι μιὰ σειρά βουνὰ στὴν Ἀνατολή, ἀν-
τίκρυ στὴ Λέσβο. Ἐκεῖ κοντὰ εἶναι τὸ Ἀγιασμάτι καὶ ἡ
Μακαρονία, δυὸ μικρὰ χωριά. Κάτω ἀπ' τὰ Κιμιντένια ἀ-
πλώνεται ὁ κάμπος καὶ στὴν καρδιὰ τοῦ κάμπου εἶναι τὸ
τσιφλίκι.

Τὰ βράδια, ἀφοῦ βουλευτοῦν τὰ ζᾶ κι' ὕστερα, ὄλοι οἱ ζευ-
γάδες κι' οἱ παραγιοὶ μαζεύονται στὸν ὄντα, μιὰ φαρδιά
σάλα, ἰσόγειο μὲ χαμηλὸ ταβάνι. Γύρω-γύρω εἶναι τὰ
γιατάκια τους. Ἀπὸ πάνου καίγουν ἕξι-ἑπτὰ λυχνάκια

και ὅλη ἡ σάλα εἶναι γεμάτη ἀπὸ καπνὸ καὶ μυρουδιὰ καμέ-
νου λαδιοῦ. Ὁ κιαγιάς ἀπὸ συνήθεια ἀνεγορεύει κάθε
βράδου κατὰ κεῖ.

Ὁ ἀραμπατζῆς τὸ Στραβὸ, ποῦ εἶχε πάει στὴν πολιτεία
γιὰ κουμπάνια, καθισμένος καταμεσῆ στὸν ὄντα, ἔχει ὕψος
καὶ ἀνακοινώνει τὰ νέα.

— Σίγουρα θὰ σκάσει, λέν, τὸ μπουρίνι. Ἡ Μουσκόδης* ἔ-
στειλε μῆνυμα στὸν τουρκο, τὸ καὶ τό. Σὰ μπορεῖς κάνε
κι' ἀλλιῶς, ἔ;

Τότες, στὰ καλὰ καθούμενα, τὰ μάτια του ἀρχίζουν νὰ
παίζουν, ἀπάνου-κάτου. Τὸ Μανωλέλι' τὸ Στραβὸ εἶναι ἐν-
θουσιασμένο γιὰ κάτι ποῦ θέλει νὰ πει, μὰ στὸ τέλος ἰδὲν
καταφέρνει ἄλλο ἀπ' τὸ νὰ πεταχτῆ μιὰ ὀλάκερος, σὰ συγ-
κρυασμένος, καὶ νὰ σωπάσει.

— ὦχ! ἀδιρφέλι' μ' ἰ λέει μονάχα.

Αὐτὸν τὸν κειρὸ τὰ γκιόλια ἔχουν πλημμυρίζει ἀπ' τὰ
νερὰ ποῦ κατεβάζει ὁ ντερές τοῦ τσακκαλιῦ, τὸ «Τσακάλ
Ντερέ». Ἀποκεῖ θὰ ξεχυθοῦν οἱ θέρμες τὸ καλοκαίρι. Μὰ τώ-
ρα εἶναι ἀνοιξη. Φυσάει ἕνας κατκκάθρος δροσισμένος ἀγέ-
ρας. Κάπου-κάπου φωνάζει ἕνα τσακάλι. Μακριὰ ἀκούγεται
ὁ θόρυβος ποῦ κάνουν τὰ νερά.

Ὁ ζευγάς ὁ Αἰ.δαλιώτης, ποῦ εἶναι ὁ πιὸ γραμμεισμέ-
νος ἀπ' ὅλους, μιὰ ποῦ πῆγε στὴ δεύτερη τάξη, διεβάζει
στὴν ἄκρη μιὰ φυλλάδα. Ἀξαφνα τὰ παρταῖ καὶ γυρίζει
στοὺς ἄλλους.

— Ἐγὼ θὰ σὰς κάνω, μωρὲ, τώρα ἕνα ρώτημα. Πόσα μι-
λιούνια ἀθρώποι εἶναι στὸν κόσμος;

Αἰσθηση! Ὁ Αἰ.δαλιώτης σάζει τὰ γιολιά του καὶ κοι-
τάζει μὲ προσοχὴ σ' ὅλο τὸν ὄντα. Μέσα στὴν ἡσυχία εἶναι
περήφανος ποῦ αὐτὸς μονάχα μπορεῖ νὰ σεφιστῆ τέτοιο ρώ-
τημα. Ὅσο ποῦ ὁ μικρότερος ἀπ' ὅλους ἐκεῖ μέσα, τοῦ Για-
νέλι', τὸν συγυρίζει μὲ τὴν ἴδια μονέδα:

— Καὶ πόσα, λές, στάχια, ἀδερφέ μου, νὰ ἔχει ὁ κά-
μπος στὴ σοδιά;

Πὰ στὴν ὥρα μπῆκε ὁ κιαγιάς. Ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ πῆρε

* Ἡ Ρωσία

τὸ τιμόνι στὰ χέρια του κι' εἶναι ἀπάνου σὲ τόσους ἀνθρώπους, ἀλλάξε σύρριζα. Ἔγινε ἄλλο πράμα. Πρὶν ἦταν ἓνα ἡμερο σκυλι, πιστὸ καὶ ἀφοσιωμένο, τώρα ἔγινε κατσούφης καὶ ἀπότομος. Τὸν ἔχουν ζαλίσει ἡ ἔννιες. Δὲν κοιμάται τίς νύχτες. Τὸ χρέος του ἀντίκρου στὴν ἐμπιστοσύνη πρὸ τοῦδεῖξε τὸ ἀφεντικὸ, ἐσκέπασε κάθε ἄλλο αἶσθημα μέσα του. Ἡ ζωὴ του κλείστηκε μέσα στὸ χρέος αὐτό.

— Καλησπέρα, κιαγιά! εἶπαν ὅλα τὰ στόματα καὶ τοῦ ἔκαναν τόπο νὰ καθίσει.

Αὐτὸς ἔπικσε τὸ κούτελο, σὰν ἄνθρωπος πρὸ πονεῖ τὸ κεφάλι του.

— Γειά σας, τί χαμπάρια;

— Χαμπάρια καλὰ, λέει ὁ Γιάνναρος ἀπ' τὴν Πέργαμο, ἓνας σαραντάρης μὲ κόκκινα γένια. Στὰ γκένικα, ὁ παρτσάς αὔριο λέω νὰ τελιώσει.

Ζευγάριζαν τοὺς ἐλιῶνες κάτου, κοντὰ στὴ θάλασσα.

— Καὶ τὰ ζωντανὰ πῶς πᾶν; ρώτησε ὁ κιαγιάς.

— Οὐμ, ὅσο γικυτὰ, ὄχι καλὰ, κιαγιά. Ὁ Σαρρῆς μᾶς ἀφήνει γειά.

Ὁ Περγαμιὸς κόμπιασε δυὸ φερὲς ὡς πρὸς νὰ τελιώσει τὴν κουδέντα τούτη. Γιατί ἦταν δυὸ βδομάδες τώρα, πρὸ τοῦ τὴν ἔλεγε κάθε βραδιὰ καὶ εἶχε καταντήσει σωστὸ τσιμοῦρι.

Ὁ κιαγιάς γύρισε μονοκόμματες, σὰν ἄνθρωπος πειραγμένος. Τὸ κάτω χεῖλι του εἶναι πλατὺ καὶ ὤρες-ὤρες μελανιάζει, σὰν νὰ ἔχει πήξει μέσα τὸ αἷμα. Ἔβαλε τὸ ζερβὸ χέρι στὸ ζουνάρι του καὶ μὲ τ' ἄλλο κατέβασε ἓνα-δυὸ πόντους, κατὰ τὰ φρύδια, τὴν κατσούλα του ἀπὸ ἀστραχάν.

— Ὅταν μιλῶ ἐγὼ πρὸς κουμαντέρνω, ξαίρω τί μοῦ γίνεται. Τὸ βόδι θὰ δουλέψει ὅλη τὴ χρονιά, ὡς πρὸς νὰ τελιώσουμε. Τῶπα!

— Ἐσὺ ξαίρεις, τοῦ ἀπαντᾷ ὁ ζευγάς.

— Δὸ μου ἔνχ σουλφάτε, τὸ θεό σου! λέει ἀφοῦ πέρχσε λίγη ὥρα, ἀλλάζοντας κουδέντα. Δὲ θὰ μ' ἀφίσει ἡ τύχη, πάει στὸ διάβολο!

Ἦταν ἡ θέρμη πρὸς δὲν τὸν ἀφήνε χειμῶνα - καλοκαίρι, ἔτσι ὅπως δὲ φυλάγονταν.

— Τέλιωσε, τοῦ ἀπκντοῦν φοβισμένα.

Δὲν ἦταν νὰ τ' ἀκούσει.

— Καὶ πότε, μωρὲ, πήραμε τὰ δυὸ πακέτα ἀπ' τὸ χωριό ; Φτοῦ ! Σπιτάλια, μωρὲ, ἔγινε δῶ μέσα ; Εἶναι ἀμαρτία καὶ στὸ ψωμί ποῦ τρῶμε. Λοιπὸν, εἶναι ἡ στερνὴ βολὰ ποῦ τὸ λέγω καὶ γράφτε τοῦ : Δὲ θὰ θρέβουμε ἀρρώστους ! Ὅσοι δὲν εἶναι γιὰ δουλιὰ νὰ τὸ δίνουν, ἰστέ !

Λέγοντας τὰ θυμωμένα τοῦτα λόγια, κοίταζε ἐπίμονα σὲ μιὰ γωνιά. Ἐκεῖ χάμου κείτονταν ὁ Δημιῶς, ὁ Λεφτέρης. Ἔρχονται συχνὰ στὰ μέρη μας Δημιῶι. Ὁ τόπος τους εἶναι ξερὸς καὶ ταξιδεύουν κατὰ μᾶς, στὴν Ἀνατολή, ποῦ εἶναι ὄλο εὐλογία. Δουλεύουν στὸ θέρος καὶ μὲ τίς πρώτες βροχὲς μπαρκέρουν πάλι γιὰ τὸ νησί τους. Γιὰ νὰ περισσέψουν κάτι, περνοῦν μὲ φοδερὴ μιζέρια. Καὶ στὸ τέλος-τέλος, ζήτημα εἶναι ἂν γυρίζουν στὰ σπίτια τους μὲ λίγα γρόσα.

Ὁ Λεφτέρης δὲ μπόρεσε νὰ μισέψει. Τὸν πλάκωσε ἡ θερμὴ κι' ἔμεινε ὄλο τὸ χειμῶνα. Ἦταν περσισμένος στὰ χρόνια, ἄσπρες τρίχες, ἀδύνατος, ἕνα μπόγι ὡς ἔκει ἀπάνου. Τ' ἀχτένιστα μαλλιά του κατέβαιναν ντοῦρα σὰ γουρουνότριχες στὸ κούτελο καὶ τὸ σκέπαζαν, κι' ὅπως ἦταν δασὺς καὶ ἀξούριστος, τὸ τριχωτὸ ἔκεινο μοῦτρο, ἔξδν ἀπὸ τὰ ἡμέρα καὶ κουρασμένα μάτια, ἦταν σὰν ἕνα μοῦτρο ἀγριμιοῦ.

Δὲν ἔδγαλε τσιμουδιά. Ἐλεγε νὰ περάσει ἡ μπόρα, ὡς ποῦ νὰ φύγει ὁ κιαγιὰς.

Τὸ πρωτ-πρωτ, τὴν ἄλλη μέρα, οἱ ζευγάδες τράβηξαν γιὰ τὴ δουλιὰ, ὅπως πάντοτε. Πρὶν φύγει ὁ Περγαμιῶς, ὁ κιαγιὰς διάταξε ν' ἀλλάξουν τὸ Σαρρὴ σὲ ἄλλο ἀλέτρι. Φώναξε τὸ μικρὸ παραγιὸ ποῦ πάστρευε τ' ἀχούρια.

— Πὲς, τοῦ λέει, στὸ Χρῆστο τοῦ Μδούλι' νὰ ζέψει αὐτὸς σήμερα τὸ Σαρρὴ. Ὁ Περγαμιῶς εἶναι μονάχα γιὰ χαλβάδες.

Ὁ μικρὸς παραγιὸς ἦταν ἕνα διαολεμένο μωρὸ ἀπ' τὰ κοντινὰ Τουρκοχώρια. Ὅπου νὰ σκάλιζες ἦταν ἀπὸ κάτου. Ὅσο γιὰ σβελτοσύνη, δὲν τὸν ἔφταναν δέκα νομάτοι.

Ὁ κιαγιὰς εἶπε τὴν παργγελιά του, μὰ συλλογίζονταν.

— Γιὰ στάσου, ρὲ, λέει στὸ μικρὸ, ὅταν αὐτὸς ἔκανε νὰ

φύγει, τί λές ἐσύ ; Εἶναι καλά ὁ Σαρρής ;

Βρίσκουνταν σέ δύσκολη θέση. Ἡξαιρε καλά σέ ποιὰ κατάρσταση ἦταν τὸ βόδι, ἓνα ζῶ πού γέρχσε στὸ τσιφλίκι καὶ εἶχε βγάλει ἑκατὸ φορές τὰ ταῖνια του. Δὲν εἶχαν ἄδικο οἱ ζευγάδες. Τώρα τελευταία εἶχε ἀνοίξει ἓνας μέγας γιανὰς στὴν πλάτη του, πού δὲν ἔκλεινε. Ἐπρεπε νὰ ἡτυχάται. Ἀλλὰ αὐτὴ τὴν ἐποχὴ, ἦταν ἀδύνατο στὸν κιαγιὰ νὰ βάλει ἄλλο βόδι στὴ θέση του.

Καὶ εἶχε μπροστά του ἀκόμα κατοσταριές στρέμματα, πού δὲν τὰ εἶχαν ὀργώσει. Βασανίζονταν τὴ νύχτα χτές μὲ τὸ λόγο τοῦ Περγαμιού. Εἶχε δίκιο αὐτός. Μὰ σὰν ἄνθρωπος πού βρίσκεται στὴν ἀνάγκη, ὁ κιαγιὰς ἤθελε νὰ βρεθῆ τρόπος πού νὰ μὴ βλέπει τὸ δίκιο τοῦτο, νὰ βρεῖ καὶ μιὰν ἄλλη γνώμη σύμφωνη μὲ τὴ δική του, γιὰ νὰ εἶναι ἡσυχος. Τοῦτο τὸ μωρὸ δὲ θὰ τοῦ ἔλεγε ὄχι. Ἐτσι πίστευε πὼς θὰ ἡσύχαζε, ἔστω κι' ἂν ἦταν σύμφωνος μ' ἓνα μωρό.

Ὡς τόσο, τοῦτο δὲν ἦταν τῆς ἴδιας γνώμης.

— Ἐγὼ ἀφεντικὸ, ἀπαντᾷ, λέω πὼς δὲν εἶναι καλά. Πρέπει νὰ ραχατέψει. Μουγκρίζει ὅλη τὴ νύχτα, μὰ τὸ θεό.

Εἶχε σοδερὸ τόνο, πού ἦταν ἀστεῖο γιὰ τὴν ἡλικία του, βλέποντας πὼς τοῦ ἔδιναν σημασία. Ἐφυγε ὅμως μὲ βρισές, πού ἔκαναν μὲ τὸ πρῶτο ν' ἀνεμιστῆ ὅλη ἡ σοβαρότητα.

Ἐτσι ζεύτηκε καὶ κείνη τὴ μέρα τὸ ἄρρωστο ζῶ. Ὁ ζευγάς ὁ Χρῆστος, ἓνα νέο παιδί πού ἦταν πάντε ὅλο κέφι, δὲ μιλιόταν. Ἀλλες φορές ὅλος ὁ κάμπος γέμιζε ἀπ' τὸ τραγοῦδι του. Τώρα, ἀπὸ ὥρα σὲ ὥρα, ἔδγαζε μονάχα μιὰ ἀδύνατη φωνή, γιὰ νὰ λαλήσει τὰ βόδια.

— Αἶντε, ρὲ Σαρρὴ ! δεῖξ' το, ρὲ, πὼς εἶσσι παληκάρι ! Γιούργια ! ἄ !

Μὰ ὁ Σαρρής εἶχε ἀποκάνει πιά. Ἡ πληγὴ του, ἴσα μὲ μιὰ ἀνοιχτὴ χοῦφτα, γιάλιζε κατκόκινη μὲς στὸν ἥλιο. Ἦταν ἓνα ἐμπιασμένο στόμα ἀπ' ὅπου ἔφευγε, λίγη-λίγη, ἡ ζωὴ του. Ἐτσι θαρροῦσε κανεὶς. Εἶχε κατεβάσει τὸ μέγαλο κεφάλι του καὶ τραβοῦσε σιγά-σιγά, ὅλο τραβοῦσε τ' ἀλέτρι. Ὁ ζευγάς δὲν ἀκουμποῦσε καν ἀπάνω του τὴν τσέντρα. Τ' ἄφινε νὰ πηγαίνει μονάχο του, γιὰτὶ νοιάζον.

ταν μὴν κάνει ἀμαρτία. Μιὰ στιγμή τὸ βόδι ἔγυρε κι' ἔπεσε μετὴ μιὰ μπάντα χάμου. Ἀπ' τὸ στόμα του ἔτρεχαν πηχτὰ σάλια. Ἐμούγκριζε. Ἐνα κομμάτι φρέσκο χῶμα κόλλησε σ' ὄλο τὸ μέρος τῆς πληγῆς. Ὁ ζευγὰς ἔσκυψε καὶ τὸ σκούπισε, ἀλαφριά-ἀλαφριά, μετὸ μανίκι του.

Τὸ μεσημέρι ἀμόλαραν τὰ ζὰ ἐκεῖ κοντὰ καὶ κάθησαν νὰ φαῖν κι' οἱ ζευγάδες. Ἡ ἀκεριά τοῦ Χρήστου ἔκανε νὰ κατσουφιᾶσει ὅλη ἡ παρέα. Στὸ τέλος ὁ Περγαμιὸς πῆρε τὸ λόγο.

— Αὐτὸ μωρὲ δὲν τὸ σηκώνει μητὲ Θεὸς, μητὲ Τοῦρκος !
Κι' ἕνα ζὸ πὺ γέρασε, μωρὲ, στὸ τσιφλίκι, φτοῦ !

Ἐφτυσε χάμου ἀπὸ ντροπή.

— Τὶ τὸν ἀνεκατεύεις τὸ Θεό, κάνει ἕνας ἄλλος. Δὲν εἶδες χτὲς πὺ ἔδιωχνε τὸ Λημιὸ, ἕναν ἄνθρωπο πὺ σώθηκαν οἱ μέρες του ; Τὶ θέλεις νὰ τὸ κάνει τὸ βόδι ;

— Ἄ ! ἄ ! ὅσο γι' αὐτὸ, σωστά. Ὁ Λημιὸς δὲν κοστίζει γι' αὐτὸν πιὸ πολὺ ἀπ' τὸ βόδι, νᾶσαι σίγουρος.

Τοῦτες ὁ τελευταῖος λόγος εἰπώθηκε τόσο ἀπλά, σὰν τὸ πιὸ συνηθισμένο πράμα τοῦ κόσμου. Ὡς τόσο ἡ κουδέντα κόπηκε, σὰ νὰ ἔγινε σ' αὐτὸ τὸ μεταξύ κάτι σοβαρό. Ὁ Περγαμιὸς μονάχα μουρμούριζε μὲς στὰ δόντια του σκεφτικός.

— Σίγουρα, δὲν κοστίζει πιὸ πολὺ.

Καὶ τότες ὅλοι κατάλαβαν πῶς τὸ ἴδιο πράμα τοὺς ἔκανε νὰ πέσουν σὲ συλλογή. Ἐπρότεχαν στὴ σημασία πὺ εἶχε ἡ ζωὴ τους κι' ἔφταναν στὸ ἀπλὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν ἄξιζε οὔτε ὅσο ἕνα βόδι. Ὅμως καὶ ἕνα βόδι, πὺ ἔχει περισσότερὴ ἀξία ἀπ' αὐτουνούς, δὲν μπορεῖ νὰ ψοφήσει ἡσυχα, δὲν ἔχει τόσο δικαίωμα, μ' ὄλον πὺ θὰ ἔχει γεράσει δουλεύοντας. Τὸ λοιπὸν πόσο τιποτένια πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀξία ἡ δική τους ;

Στὸ μεταξύ αὐτὸ ἦρτε ὁ κιαγιὰς γιὰ ν' ἀνεγορέψει νὰ βάλουν πάλι μπρὸς τὰ ζευγάρια. Ὅλοι σηκώθηκαν ἕνας-ἕνας κι' ἔπιασαν νὰ ζεύουν. Μόνον ὁ Χρήστος ἀργοποροῦσε. Πῆγε κοντὰ στὸ Σαρρή. Τὸ ἄρρωστο βόδι δὲν εἶχε βάλει στὸ στόμα του μηδὲ πράσινο φύλλο. Εἶχε γύρει τὸ κεφάλι του καταγῆς καὶ δὲ σάλευε. Ἐκλεινε τὰ μεγάλα, τσιμπλιασμένα μάτια του πολλὴ ὥρα, τ' ἀνοιγε μιὰ καὶ πάλι τὰ

σφαλοῦσε, σιγά. Ὁ ζευγάς τὸ χάδεψε στὴν πλάτη. Τὸ ζὸ πῆγε κι' ἤρτε ὀλάκερο ἀπὸ ἓνα δυνατὸ τρεμούλιασμα. Τέλος ὁ Χρῆστος, σὰ νὰ πῆρε ἀπόφαση, ἔλυσε τὸ σκοινὶ ποῦ ἦταν δεμένο, ἀπ' τὸ δέντρο. Γυρίζει στοὺς ἄλλους καὶ τοὺς λέει :

— Γειά σας, παιδιά.

Ὅλοι τὸν κοίταζαν ξαφνισμένοι. Τὰ μάτια τοῦ κιαγιά ἄξαφνα ἀγρίεψαν πρὸς πολὺ. Ὁ Χρῆστος ἔκανε νὰ πάρει τὸ δρόμο γιὰ τὸ τσιφλίκι.

Ὁ κιαγιάς μ' ἓνα σάλτο βρέθηκε κοντὰ του.

— Ποῦ πᾶς; τοῦ λέει μὲ δυνατὴ φωνή.

Ὁ ἄλλος ἦταν ἀτάραχος.

— Τὸ πάω νὰ ψοφήσει ἡσυχα, ἀπαντᾷ δείχνοντας τὸ βόδι.

Ὁ κιαγιάς ἄφρισε. Εἶχε πειραχτῆ καὶ στὸ φιλότιμο.

— Ζέψε σοῦ λέω! Τὰ πεθαμένα σου, ζέψε το!

Μὰ δὲν πρόφταξε νὰ τελειώσει τὸ λόγο, ὅταν ὁ ἄλλος χύμηξε ἀπάνω του. Τὸν ἄρπαξε ἀπ' τὰ στήθια καὶ τὸν τράβηξε μιὰ, σὰν ὄλος ἐκεῖνος ὁ ἀντραρός νᾶταν ἓνα φιλὸ δεντράκι ποῦ τὸ δέρνει ὁ ἀγέρας.

— Σκύλο! μούγκρισε ὁ ζευγάς. Σοῦ ἀλλάζω τὴν πίστη!

Ὅλα αὐτὰ ἐγιναν ἔτσι ξαφνικά ποῦ εἰ ἄλλοι οἱ ζευγάδες στέκουνταν σαστισμένοι. Ἄλλο τόσο χαμένος ἦταν ὁ κιαγιάς. Ἐνα τέτοιο φέρσιμο, ἀπὸ ἓνα μπαγάσα, ἦταν ὄξω ἀπὸ τὸ νοῦ. Μὰ ὅταν ἔκανε νὰ συνέρτει ἀπ' τὴν ταραχὴ, εἶχαν μαζευτῆ γύρω ὄλοι οἱ ζευγάδες. Τοὺς κοίταξε μὲς στὰ μούτρα καὶ μπόρεσε νὰ προσέξει πὼς κανεὶς δὲ χαμήλωνε τὰ μάτια. Ὅλοι ἦταν ἀποφασισμένοι καὶ τὸ κατάλαβε. Ἐκανε ἓνα περήφανο κούνημα τοῦ κεφαλιοῦ, ἔπιασε μὲ τὸ χέρι του τὸ χέρι ποῦ τὸν ἐσφιγγε καὶ λευτέρωσε τὴν καναδέτσα του. Κοίταξε ἄλλη μιὰ κητάματα τὸ Χρῆστο :

— Θὰ τὰ βροῦμε, ψοφήμι! τοῦ εἶπε κι' ἔφυγε.

Τὴ νύχτα τὸ ἄρρωστο βόδι χειροτέρεψε. Ἄνχστενάζε σὰν ἄνθρωπος. Ὅταν ὄλοι εἶχαν πλαγιάσει στὸ τσιφλίκι, ὁ κιαγιάς ξύπνησε τὸ μικρὸ παραγιό. Κατέβηκαν μαζὺ στὸ ἀχοῦρι. Ἦταν ἀμίλητος καὶ συλλογισμένος. Γονάτισε κοντὰ στὸ βόδι καὶ τὸ κοίταξε πολλὴ ὥρα. Μέσα στὰ μάτια του, κόκ-

κινά απ' τήν ἀγρύπνια, ἦταν χυμένη ἢ πίκρα, μιὰ θολή, πολὺ φιλή τσίπα, ὅμοια μὲ τὰ μάτια ἑνὸς ἀνθρώπου ποὺ κλιγεται στὸν πυρετό. Ἀπ' τὸ μεσημέρι εἶχε κλειστή στὸ γιατάκι του καὶ ζύγιαζε τὸ φέρσιμό του. Ἔτσι ποὺ ἦταν θρησκός, ἔβλεπε τήν παλιαθρωπιά του σὰν ἓνα ἀσυχώρετο ἀμάρτημα. Τὸ χρέος καὶ ἡ δουλιὰ ἔμπαιναν τώρα πίσω-πίσω στὴ γραμμὴ.

Σηκώθηκε, πήρε απ' τὸ ράφι ἓνα βάζο ἀλοιφή κι' ἄλειψε τὴν πληγὴ τοῦ βοδιοῦ.

— Φουκαρὰ Σαρρή, μουρμούριζε, τί νὰ σὲ κάνω ;

Κι' ὄλο χάδεθε τὸ ἄρρωστο ζῶ μὲ τρυφερότητα, σὰ μιὰ γυναίκα.

Σὲ δυὸ μέρες τὸ βόδι ψόφησε. Δὲν πέρασε μιὰ βδομάδα καὶ τὸ ἀκολούθησε κι' ὁ Δημιός. Τὸν καταπῆρε. Παραμιλοῦσε δλάκερη μιὰ νύχτα. Ἔβλεπε φαντάσματα, ἓναν ἄνθρωπο μὲ κόκκινο μοῦτρο καὶ μὲ πράσινα μάτια, ποὺ τὸν κοίταζαν ἐπίμονα. Μὲ τὸ φῶς ποὺ ἔδωκε μὲσα ἀπὸ κεῖνα τὰ μεγάλα μάτια ὄλα γίνονταν πράσινα. Ὁ κάμπος ὄλος εἶχε πρασινίσει. Εἶχαν φυτρώσει τὰ στάχια. Μόλις εἶχε ἔδρέξει. Ἀγγιζες τὰ πράσινα στάχια μὲ τὴ χούφτα σου καὶ γίνονταν μούσκεμα ἀπ' τὴ δροσιά. Κατὰ τὴν αὐγὴ εἶδε τὴ γυναίκα του. Μουρμούριζε τὸνομά της. Ἐπειτα ξεψύχισε.

Ὅλοι οἱ παραγιοὶ ἀγρύπνησαν δίπλα του. Πῆγαν καὶ εἰδοποίησαν τὸν κιαγιά. Στὴν ἀρχὴ, πρὶν τὸ καλοσκεφτῆ, σήκωσε τὶς πλάτες ἀδιάφορα :

— Αὔριο νὰ μηνύσετε νᾶρτει στὸν τόπο του ὁ Ἀγιασματιανός ! εἶπε.

Μὰ ἔπειτα, σὰν θάψανε τὸ Δημιὸ κι' ὕστερα, πήγε καὶ σήκωσε τὸ μαξιλάρι του. Βρῆκε ἀπὸ κάτου μιὰ γλυτζα σμένη σακκούλα καὶ ἓνα μικρὸ πακέτο ποὺ μέσα ἦταν τυλιμένο ἓνα φ'ωχικὸ χρωματιστὸ τσίτι, ἔξι-ἑπτὰ πήχες. Ὅταν θὰ γύριζε ὁ Δημιός στὸ νησί, θὰ τὸ πήγαινε στὴ γυναίκα του.

Ὁ κιαγιάς πήρε παράμερα τὸν Ἀἰθαλιώτη μὲ τὰ γιαλιὰ καὶ τὸν ἔδαλε νὰ γράφει ἀπὸ μέρος του ἓνα γράμμα γιὰ τὴ Λῆμνο. Χρειάστηκε μιὰ ὥρα ὡς ποὺ νὰ τελειώσει.

Ὁ κιαγιάς ὑπαγόρευε :

— «Ο άντρας σου στάθηκε πολύ κακότυχος. Βασανίζονταν μήνες τώρα. Τόν θάψαμε κοντά στο τσιφλίκι, κάτω από ένα λεθκο. Έγώ, ο κιαγιάς, που σε γράφτω, θα νοιάζομαι για το καντήλι του, να μη σβύσει όλη τη χρονιά. Όλοι είμαστε άμαρτωλοί. Σε χαιρετώ.»

ΗΛΙΑΣ ΒΕΝΕΖΗΣ

Η ΓΙΑΓΙΑ ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΑ

Βασιλική τήν είχαν θεμένη, μά εμείς τή λέγαμε γιαγιά Βασιλοπούλα και όλοι τήν ξέρανε και τή λέγανε Βασιλοπούλα από τα μικράτα της. Κι' αυτό, γιατί ήταν μοναχοκόρη μέσα σε έξι αδέρφια, που στέλναν τα καλά και τ' αγαθά, σαν κατεβαίνουν τα καϊκια από τή Βλαχιά, και περήφανη και παράξενη όσο καμιά.

Τώρα πιά ήταν ή γιαγιά Βασιλοπούλα ως όγδοντατριώ χρονώ. Ψηλή, πρώτο μπόι, είχε φυλάξει — παράξενο για τήν ηλικία της — μιάν αναλογία σε πάχος δυσεύρετη.

Έτσι ψηλή, καλοκαμωμένη και σβέλτα που ήταν, αν τήν έντυνες νεανικά και της σκέπαζες το χιονάτπρο κεφάλι μ' ένα μαντήλι, θα γελοούσες τόν καθένα πως κείνη που έβλεπε σκεπασμένη, ήτανε μιὰ κοπέλα είκοσιπέντε χρονώ.

«Η γιαγιά Βασιλοπούλα ζούσε χρόνια τώρα στο χωριό σ' ένα «πυργέλι».

Το «πυργέλι» και κάτι έλιωνες ήτανε ό,τι είχε απομείνει από τή μεγάλη της προίκα, σπίτια, μαγαζιά, πράματα.

«Α! εκείνο το «πυργέλι» που έμοιαζε σ'α συμμαζεμένο άσπροπούλι στην άκρη του χωριού, και τ' άπάν' από τόν έλιόκαμπο, πόσο όμορφο ήτανε και πόσο αγαπημένο για τή γιαγιά Βασιλοπούλα!

«Όλη μέρα με κείνο παράδερνε. Διάρμιζε, πότιζε, έσιαζε

τὴν κρεβατὴν, μάζευε τὰ κυπαρισσόμηλα, ποὺ πέφτανε κάθε λίγο «τάκ» ἀπὸ τὸ κυπαρίσσι, ἢ κανένα ξερόφυλλο, ποὺ ξεκολλοῦσε ἀπὸ τὴν κληματαριά καὶ σύρνονταν στὶς πλάκες θροῦζοντας σὰν ταφταδένιο, πηγαινοερχόμενη πάντα μὲς στὴν ἀπλόχωρη, πλακοστρωμένη αὐλὴ τῆς, μιλώντας μὲ τὰ λουλούδια τῆς, μὲ τὰ πουλιά, μὲ τὴ γάτα τῆς.

Μπαίνοντας τὴν ὀξώπορτα δεξιὰ μεριά, ἦτανε τὸ σπίτι ποὺ κρατοῦσε τὰ δυὸ τρίτα τοῦ σπιτότοπου ὄλου.

Σ' ὄλο τὸ μάκρος τοῦ σπιτιοῦ ὡς ἐνάμισυ μέτρο πλάτος, αὐλὴ πλακοστρωμένη μὲ ἄσπρες, ἀκράτες, φωκιανὲς πλάκες καὶ μὲ πεζούλι στὴν ἄκρη, ποὺ ἔφραζε ὄλο τὸν ἄλλο τόπο, σκαμμένο καὶ φυτεμένο, τὸ περιβολάκι τῆς γιαγιᾶς Βασιλοπούλας.

Μέσ' ἀπὸ τὴν ὀξώπορτα ἦτανε ἓνας κόκκινος βᾶτος, ποὺ ἀπλονώτανε πάνω ἀπὸ τὴν πόρτα καὶ στὴ ράχη τοῦ αὐλότοιχου, πλουμιστός.

Στὸ πεζούλι ἀράδα πλήθος γλάστρες, μὲ τζιράνια, γαρουφαλιές, μπιγόνιες, νιουράλια καὶ κάτω μέτρη στὸ περιβολάκι τῆς πορτοκαλιές, φραπιές, μιὰν ἱρικήν ποῦ ἴκανε τὰ μαῦρα γλυκὰ ἱρικήν, μιὰ βαγιούδα—πῶς τὴν ἀγάπηγε ἢ γιαγιὰ Βασιλοπούλα!—καὶ ὀλόγυρα τριανταφυλλιές, ἀψιθιές, λαλέδες, ματζουράνες, διόσμιοι, πάντα φρεσκοσκαμμένα, πάντα νοικισμένα, «τούτου νὰ μὴν τοῦ πητήσ' τοῦ κρυγιώμα, καὶ τ' ἄλλου νὰ μὴν τοῦ σκασ' τοῦ κάμα».

Καὶ μεῖς ἄλλο δὲν εἶχαμε στὸ νοῦ μας, σὰν ἤμαστε παιδιὰ, πότε θὰ πάμε στῆς γιαγιᾶς Βασιλοπούλας.

—Ὁμορφα, ἔλεγε ἡ μάνα μας, ὁμορφα, μὴν πάτε στὰ λουλούδια, μὴν ἀγγίζετε, ὅ,τι θέλετε στὴ γιαγιὰ λέτε το.

Καὶ μεῖς κουνούσαμε τὰ κεφάλια, ἀνυπόμονα, σὰν τ' ἄλογα ποὺ βιάζονται νὰ κινήσουν καὶ πηγαίναμε χειροπιασμένες.

Ἡ γιαγιὰ μᾶς ἀπάντεχε πάντα, καθισμένη μπρὸς στὴν πόρτα τῆς ἀνακούρκουδα.

— Βρὲ καλῶστα τσι καλῶστα,
πάρι μιὰ βιργούδα, δὲς τα.

Τραγοῦδα ἢ γιαγιὰ Βασιλοπούλα, ἐνῶ πέφταμε μεῖς στὴν ἀγκαλιά τῆς.

— 'Αμ' τούτου τοῦ ἀραπνοῦδ', ἀμ' τούτη γ' ἡ μιταξου-
τή!! "Αφίριμ, καλὰ μουρά· ἀμ' ποιός μυρίζ' σκουλιό, ποιός;
Μ' ἔλεγε «μιταξουτή», γιατί εἶχα πολλές παραξενιές.

"Ἐπερνε τήν ἀδερφή μου στά γόνατά της καί τήν χ' ἰδο-
λόγα, μὰ γώ ἡ «μιταξουτή» τῆς ξεφευγα μέ τρόπο κι' ἄρ-
χιζα νά τριγυρνῶ στό σπίτι.

"Ἡ γιαγιά πού εἶχε ταξιδέψει πολύ, εἶχε ὁμορφα πράμα-
τα καί στό «καλό σπίτι» καί στόν ὀξάτο καί στά γιαλοντό-
λαπά της, ὅλα ὁμορφοταιριασμένα μ' ἔνα γούστο χαριτωμένο
κι' ἀρχοντικό.

Καί γώ πήγαινα καί τὰ περιεργαζόμουν ὅλα, ὡς πού ἡ
φωνή τῆς γιαγιάς Βασιλοπούλας μ' ἔδρισκε ξεχασμένη μπρός
σέ καμιὰ εἰκόνα, ἡ σκαλωμένη σέ καμιὰ κρέκλα, ἡ κι' ἀ-
πάνω στίς στοιδιασμένες μαξιλάρες τοῦ καναπέ νά φροντίζω
νά φτάσω κάπου.

Τότε κουτροβάλιζα, ἔσιαχνα—τό κατά δύναμη—τὰ χαλα-
σμένα καί κατέβαινα τρέχοντας.

—Νάμαι γιαγιούλα!

—Ποῦ λιέσαι, κάττι ἔδωνα, κοντά μ'..... κι' ἀπλωγε πάνω
στό σκαλί μιὰ δίπλα τῆς φούστας της γιά νά καθίσω.

Καί γώ κάθιζα σάν κατὰδικος καί σέ λιγάκι ξέσπαζα
στά κρόσια τοῦ σαλιοῦ της καί στίς ἄκρες τοῦ τσεμπεριοῦ
της, πού τυλιγούντανε στό κεφάλι της γύρω μαζύ μέ τίς ἀ-
σημένιες πλεξούδες της.

— Μόλα μι κόρ', μόλα μι, ἔλεγε νευριάζοντας ἀπό τὰ
φαξίματά μου, ὡς πού ἔπερνα πάλι τήν ἀπομυτίδα της καί
πήγαινα νά νοικοκυρέψω τοῦ «πριβουλούδ'».

Μιάν ἀνοιξιάτικη πρωϊνή μέ πήρε μαζύ της στήν ἐκκλη-
σιά, περνώντας ἀπό τό σπίτι μας καί σάν ἀπόλυσε, πήγαμε
στό σπίτι της.

"Ἡ χαρά μου ἦτανε μοναδική, γιατί θά ἤμουνα ἀπό τό
πρωτ' στή γιαγιά Βασιλοπούλα καί μοναχή μου.

"Ἡ γιαγιά μ' ἀφήκε στήν αὐλή γιά νά πάει νά ξαλλάξει
«τσ' ἀπέτα κόρ' νά κατιβῶ νά ρίξου σουπα».

"Ἡ ἀκράτη αὐλή καί τὰ καιγουργιοφουντωμένα δέντρα

λαμποκοπούσανε κάτω από τὸν ἥλιο.

Οἱ μέλισσες βουίζανε ἀνθολογώντας, οἱ πεταλούδες κυνηγιούντανε καὶ γὼ ἀφανιζόμουν νὰ στέκω, μὲ τὸ κεφάλι ψηλά, γιὰ νὰ δῶ μέσα στὸ πυκνὸ κυπαρίσσι τὰ πευλιὰ ποῦ ξεφωνίζανε ἀπὸ χαρές.

Ἡ γιαγιά Βασιλοπούλα φώναξε ἀπὸ πάνω ἀκούοντας τόση ἡσυχία ἀπὸ μένα.

— Ἐπιασὶς καμιὰ πιταλιά, ἔ ;

— Ὁχι γιαγιά !

Καὶ βάλθηκα νὰ πιάσω μιὰν ἄσπρη πεταλούδα. Αὐτὴ ἔφευγε κατὰ τὴν ὀξώπορτα καὶ ἔτσι μὲ πῆγε μπρὸς σὲ μιὰ πορτοκαλίτσα κι' ἀπὸ κεῖ πάει ψηλά μέσα στὸ ἥλιοφῶς.

Ἀπάνω σὲ ὄλη τὴ στρογγυλή, ὀλοπράσινη πορτοκαλίτσα παρόμοιο μὲ πεταλούδι χιονάτο, λαμπρὸ ἕνα πορτοκαλάνθι μοναδικὸ ξεχώριζε.

Ἡ καρδιά μου λαχτάρισε νὰ τῶχα.

Ἀνέβηκα στὸ πεζούλι, χαλώντας τὰ λουλούδια στὶς γλάστρες, ἔπιασα τὸ κλωναράκι του καὶ τὸ μύρισα. Ὑστερα τὸ ἔκοψα καὶ κατέβηκα.

Μὲ τὸ πορτοκαλάνθι μέσα στὴ φούχτα βάλθηκα νὰ σεργιχνίζω στὴν ἀγλή καὶ νὰ τοῦ μιλῶ, κάνοντάς του χάρδια καὶ φιλήματα—λουλουδάκι μου, ἄσπρούλι, ἄσπρουλάκι μου, ἔχεις καὶ χρυσᾶ κομπάκια, ἔ, ἔ ; . . . νὰ εἴμαστε ἀδερφάκια ἔ ; ἔλα νὰ εἴμαστε ἀδερφάκια. . . . μικρουλάκι ποῦ εἶσαι. . . . ἔσύ. . . . ἔσύ. . . .

Ἡ γιαγιά Βασιλοπούλα κατέβηκε.

— Μὴ ποιόνην ἀθλουγάς, ματέλια μ' ;

— Νά, γιαγιούλα, μὲ τοῦτο. Καὶ ζύγωσε.

Ἄνοιξα καὶ τίς δύο φούχτες μου ὀλόχαρη, στρέφοντας πρὸς τὴ γιαγιά. Μὰ ἀντὶ νὰ τήνε δῶ νὰ χαίρεται καὶ κείνη, τὴν εἶδα νὰ γίνεται ἀγνώριστη ἀπὸ θυμὸ καὶ νὰ φεύγει τρεχάτη κατὰ τὴν πορτοκαλίτσα.

— Ἀντύχημ' ἔκουφισ τὸν ἀθό ! Ἦρὲ διάτανι, μὴ κατακόλασις. Τὸν ἀθὸ νὰ κόψ' τὸν πρώτου ποῦ ἔκανι· τσι τὸν καμάρουνα τοῦ πουργὸ σὰν ἰδιάβινα. . . . Στάσου νὰ σὶ δείξου γὼ, ἄλλο μιὰ βουλά, στάσου. . . .

Τὴν κοίταζα χωρὶς φόβο καὶ μὲ πολλὴ περιέργεια, ποῦ πηγαινοερχότανε βλέποντας τὶς γλάστρες καὶ μονολογώντας.

Ποτὲ δὲν τὴν εἶχα δεῖ ἔτσι θυμωμένη τὴ γιαγιὰ Βασιλοπούλα.

Γύρισα καὶ εἶδα τὸν «ἄθῶ» μέσα στὴ φούχτα μου· ἓνα μικρούλι λουλουδάκι. Πῆρα καὶ πῆγα κοντὰ της.

— Γιαγιάκα, δέ το, μιὰ σταλίτσα εἶναι, τῆς εἶπα γελαστή.

— Τώρα, τώρα ἰσὺ, κιντὶ κιντὶ...

Γύρισα κ' ἔφυγα.

Ἡ γιαγιὰ Βασιλοπούλα, σὰν ἐβόλεψε τὶς γλάστρες της, ἔβαλε μιὰν ἀνεμόσκαλα στὸν τοῖχο τῆς κουζίνας, ποῦ ἦταν ξεχωριστὴ κάτ' ἀπὸ τὸ μεγάλο κυπαρίσσι κι' ἀνέβηκε, ἔστρωσε μιὰν ἄσπρη, μαλακὴ προδιὰ στὰ κεραμίδια, ἔδωκε κι' ἓνα μαξιλάρι καὶ κατέβηκε.

Πῆρε τὸ σκοινὶ τῆς μπουγάδας, τὸ ἔδεσε στὴ μέση μου κ' ὕστερα παίρνοντάς με ἀγκαλιὰ, μ' ἀνέδρασε στὴ στέγωση τῆς κουζίνας, μ' ἀπόθεσε πάνω στὴν προδιὰ, ἔδεσε καὶ τὶς δυὸ ἄκρες τοῦ σκοινοῦ ὀλόγυρα στὸ κυπαρίσσι καὶ κατέβηκε.

Δὲν ἔδωκα τσιμουδιά.

Ἀπὸ κάτω τὴν ἀκουγα νὰ ταραζεῖ τὸ αὐγολέμονο καὶ σὲ λίγο ἀνέβηκε φέρνοντάς μου σ' ἓνα βαθύ, «τσινένιο» πιάτο σοῦπα καὶ κρέας καὶ ψωμί.

Ἐφαγα καλὰ καλὰ κ' ἡ γιαγιὰ Βασιλοπούλα ἦρθε καὶ πῆρε τὸ πιάτο καὶ τὸ «μεσάλι» λέγοντας :

— Τώρα γύρι νὰ τσμηθῆς. Ἐγυρα.

Σὰν ἐξύπνησα, ὁ κόκκινος ἥλιος μὲ κοίταζε πάνω ἀπὸ τὸν ἅγιο Διὰ τῆς Ἀμαλῆς, πηγαίνοντας νὰ κοιμηθῆ μὲ τὴ σειρά του.

Ἡ γιαγιὰ Βασιλοπούλα ἦρθε, μὲ τύλιξε μέσα στὸ χράμι, ποῦ μ' ἔχε σκεπασμένη καὶ μὲ κατέδρασε, τραγουδώντας με :

«Τούτου τοῦ μιταξουτέλι
νὰ τοῦ δείρου κουματέλι».

Μὰ τώρα πιά ἡ γιαγιὰ Βασιλοπούλα ἦταν ὀγδοντατριῶ χρονῶ καὶ γὼ ἡ μιταξουτὴ ἡμουν κοπέλα.

Ἀπάνω στὸν ὀξάτο σ' ἓνα κρεβάτι μυλακὸ κι' ἀκράτο,

κείται ή γιαγιά Βασιλοπούλα, που δέν ήξαιρε τι θα πει «τσιφάλι».

Έπεσε μιάν ανοιξιάτικη πρωινή, κ' έπεσε για να μή σηκωθῆ πιά.

Καθόμουν κοντά της και τή νοιαζόμουν· τῆς γύριζα τὰ μαξιλάρια, μετακινοῦσα τὸ μισόνεκρο κεφάλι της, δρόσιζα τὰ χεῖλια της με δρεγμένη γάζα και κείνη ψιθύριζε κάθε φορά «ίφτσή μ'... ίφτσή μ'».

— Άντι, μανέλι μ', κατέβα κουμάτ' να πάρ'ς τν' άνεσα-μιά σ'. Δός μι μιὰ γλιούδα νιρέλι' τσι άντι· μου λείει ένα πρωϊ χτυπώντας με με τῆ δεντάγια που κρατοῦσε στο κινούμενο χέρι της.

Τῆς ἔδωσα τὸ νερό και σε λίγο κατέβηκα στην αὐλή.

Καθένας θα λαχτάριζε από τῆ χαρά, που θα του πλημύριζε τὰ στήθια, σὰ δροσάτο αέρι, μέσα σε κείνη τῆν ἡλιοχαρά και στα χρώματα. Άνάμεσα σε κείνη τῆ μεγάλη, ανοιξιάτικη σιωπή τῆς ἔξοχῆς, που ἀκούει κανείς τόσους θόρυβους μέσα του, που μοιάζουν με θριαμβευτικά τραγούδια, που σε κυριεύουν και σε συνεπαίρνουν, πῆγα πολλές φορές με μισόκλειστα μάτια, μή ξέροντας πὼς πατώ στο χῶμα.

Ά! ἔτσι θα πηγαίνει ὁ ἀητός ὁ ἀσπροπτερούγος, παίζοντας ἀγάλι' ἀγάλια τὰ φτερά του σαν ἀποξεχασμένος ἀνάμεσα του γαλανοῦ οὐρανοῦ και μιᾶς πράσινης βουνοκορφῆς. Έτσι θα πηγαίνει για ν' άνεσάνει από τὸ ψῆλος του τὰ μῦρα που στέλνει ἡ γῆς ἀπάνου, από τις καταπράσινες ρεματιές με τὰ βότανά τους και τὰ πλουμιστά, καλοβολεμένα περιβόλια, σαν ὁ ανοιξιάτικος, καθάριος ἥλιος ταιριάζει τὸ χρυσάφι του με τὰ βελούδια τῆς θάλασσας και τὰ ἀτλάζια τῶν νέων φύλλων.

Έτσι πῆγα και κείνη τῆ μέρα ἀνάμεσα σ' ὅλες τις ὁμορφάδες τῆς ἀνοιξης· και ξεχάστηκα, ὡς που ἀκουσα τὸ δογγητὸ τῆς γιαγιάς Βασιλοπούλας.

Γύρισα να πάγω μέσα και περνώντας κοντά από τῆν πορτοκαλίτσα που εἶχε μεγαλώσει κι' αὐτῆ, ἔκοψα ένα κλωνοράκι με «ἀθό».

— Μύρισε, γιαγιά, τῆς εἶπα ἀνεβαίνοντας.

Πῆρε τὸ κλωναράκι, τὸ μύρισε, τὸ γύρισε ἀπὸ πικροῦ κοι-
τάζοντάς το καὶ τὸ χάρειψε.

Τὰ μάτια τῆς πέρασε μιὰν ἀστραπή ἀνάμνησης.

— Ἰσὺ τοὺν ἔκουφισ τοὺν πρῶτον ἀθὼ, ἰσὺ δὲν τοὺν
ἔκουφισ ;

— Ναὶ γιαγιά· τὸ θυμᾶσαι ;
Γέλασε.

— Ἄμ' δὲν τοῦ θυμοῦμι ; Ἄμ' γροῖκουμ' λουλούδ' μὲ σένα ;
ὡς τὰ τώρα δὲ ἡ νοῦς εἶνι ἐπ' δεῖς βλαπτό τσ' ἀθὼ γὰ τοὺν
κόψεις. Μιταξουτή, μιταξουτή !! . . .

Μυρίστηκε πάλι τὸ πορτοκκλάνθι κ' ὕστερα γύρισε καὶ
μὲ κοίταξε καλά.

— Νά, θάν' του στὴν τραχ'λιά σ'... Ἔλα τσι σὶ πρέπ', εἶπε
βλέποντάς με σὰ ντροπιασμένη.

Τὸ πῆρα καὶ τὸ πέρασα μέσα στ' ἄνοιγμα τοῦ ντεκολτέ
μου κ' ἡ γιαγιά Βασιλοπούλα χαμογέλασε ἱκανοποιημένη
φιθυρίζοντας

— Χαλάλι' σ'.

Καὶ γυρίζοντας τὸ κεφάλι τῆς, ἀποκοιμήθηκε χαμογελα-
στή.

ΜΑΡΙΑ ΚΛΩΝΑΡΗ

ΠΑΝΑΪΤ ΙΣΤΡΑΤΙ

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ

— ΑΠ' ΤΟ ΡΟΜΑΝΤΖΟ «ΘΕΙΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ» —

[Ο «Θάνατος του θείου "Αγγελου" είναι το δεύτερο μέρος του βιβλίου του Παναίτ Ιστράτι «Θείος "Αγγελος"». Και σ' αυτό το βιβλίο, όπως και στα άλλα βιβλία του Π. Ιστράτι, ο Άδριανός, που δεν είναι άλλος παρά ο ίδιος ο συγγραφέας, διηγείται την ιστορία του θείου του "Αγγελου, αδερφοῦ τῆς μητέρας του Ζωίτσας και του θείου του Δήμου.

Ο Άδριανός, σκολειαρόπουλο ακόμα, πήγαινε συχνά και περνούσε τις μεγάλες γιορτές στο συνοικισμό Μπαλντοβινέστι με τῆ χήρα μητέρα του στο σπίτι του θείου του Δήμου. Στόν ίδιο συνοικισμό κατοικούσε κι' ο άλλος του θείος, ο καλός νοικοκύρης και λεβεντάθρωπος "Αγγελος. «Όμορφάθρωπος, άψηλός, σφιχτοδεμένος..... με περιποιημένη γενειάδα και με ώρνια και φριζαρισμένα ψαρά μαλλιά», με χτήματα και μαγαζι άπάνου στόν άμαξιτό το δρόμο που βγάζει από τῆν Μπραίλα στο συνοικισμό Μπαλντοβινέστι. Ο "Αγγελος, σ' όλα του άπάνου-κάτου τυχερός, στάθηκε πολύ άτυχος οίκογενειάρχης. Η γυναίκα του «μιάν άνόητη, ύπουλη και άνάξα να κυτάξει ένα τέτοιο νοικοκυριό και δράμα του σιχαμού κοιμούτανε ώρες ολόκληρες στόν ίσκιο, μ' άνοιχτό και γεμάτο μυίγες το στόμα και με το παιδί δίπλα της βουτημένο στις βρωμησές. Τα ζωντανά ξεραινόντουσαν από τῆ δίψα.... κ' ἦταν σπίτι κ' αὐλές έμπάτε σκύλοι άλέσετε».

Ο Άδριανός θυμάται που είδε μιá καλοκαιριάτικη μέρα το θείο του να σπάνει τα καταμυιγιοφτυσμένα τζάμια του σπιτιού του κ' ἡ γυναίκα του δεν ταραχτηκε διόλου, «έξακολουθοῦσε να κοιμάται». Ο άντρας της περνώοντας πλάι της τῆν κοίταξε που κοιμότανε και ροχάλιζε, τῆς τίναξε ένα μεγάλο μεγάλο φτυσίδι στο πρόσωπο κ' έφυγε. Έπί τέλους πούλησε όλα του τα ζωντανά και παράτησε το σπίτι του και δεν πήγαινε παρά μιá φορά το μήνα. Πικραμένος πιά κ' έτσι σαν προσδαλμένος «που άγάπησε και πήρε τῆν πιο όμορφη γυναίκα τῆς επαρχίας, χωρίς να κοιτάξει τίποτα άλλο», έπεσε στην άρχή με μαιτρέσσεσ ετσι έχι από κλίση, παρά για να πειράξει τῆ γυναίκα του και να τῆν «ξυπνήσει». Μά του κάκου. Έστερα από λίγο έκοψε πιά και τόν τελευταίο δεσμό, το σαρκικό, μ' αὐτή, άφισε ολότελα το σπίτι του και περιορίστηκε στο μαγαζι του άπάνου στόν άμαξιτό το δρόμο. Και το σπίτι του που θα γινότανε ο άνθος τῆς περιφέρειας, κα-

τάντησεν ὁ μεγαλύτερος ἀνθρώπινος ἀλογότοπος.

Ἡ ἀτυχία ἐτούτη, τὸ κάψιμο τοῦ σπιτιοῦ του ὕστερα ἀπὸ ζουλόφτονα χέρια, τὸ τυχαῖο πνίξιμο στὸ Δούναβη τῆς μιᾶς καὶ μοναχῆς του κόρης, ὁ θάνατος τοῦ μοναχογυιοῦ του, ποὺ τὸν σπούδαζεν ἀξιωματικὸ καὶ ποὺ γιὰ χάρη του κατὰπινε ὅλα τὰ φαρμάκια καὶ τὸν περὶμενε ὁ ἄχαρος νὰ τοῦ ξανανοιῆει τὸ σπίτι του, καὶ κατέβαινε στὴν πολιτεία μιὰ μέρα νὰ πάρει μαστόρους καὶ νὰ ξαναφτιάσει τὸ καμένο του σπίτι καὶ πῆρε στὴν στράτα τὸ πένθιμο τηλεγράφημα, ὅλα τοῦτο καὶ ἄλλα χίλια φαρμάκια ποὺ τὸν πότισεν ἡ κουραστικὴ του δουλειὰ καὶ ἡ ἀνάποδη μοῖρα του, κάνανε τὸ θεῖο Ἄγγελο ἀπὸ «πονετικὸ πατέρα, καλὸ πολίτη, ἄνθρωπο θρησκὸ καὶ γελαστὸ, μελαγχολικὸ καὶ ἀσεβή. Καὶ σὰ γύρισε ἀπὸ τὸ νεκροταφεῖο, τῆς μέρας τῆς κηδείας τοῦ γυιοῦ του, μπῆκε στὴν κάμαρά του, «ξεκρέμασε ἀπὸ τοὺς τοίχους τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας μετὰ τὸν Ἰησοῦ στὴν ἀγκαλιά της, κατέβασε τὰ πορταῖτα τοῦ βασιλιά καὶ τῆς βασίλισσας καὶ τοῦ διαδόχου, πῆρε μιὰ τσάπα, ἔκανεν ἓνα λάκκο μέσα στὸν κῆπο, τὰ πέταξε μέσα καὶ τὰ κουκούλωσε μετὰ χῶμα». Ὑστερα περιμαζεύτηκε στὸ μαγαζάκι του καὶ παραδόθηκε ψυχὴ καὶ σῶμα στὸ ρακὶ καὶ περνοῦσε μιὰ ζωὴ μονόχρωτη καὶ ἀκοινώνητη, ζωὴ ἐρημίτη «ἐρημίτη ὅμως ποὺ συνήθιζε νὰ βρέχει τὴ γλῶσσα του στὸ πιστὸ ποὺ πουλοῦσε».

Τὴν ἐποχὴν ἐτούτη καὶ λίγο μετὰ θυμᾶται τὸ θεῖο του ὁ Ἄδριανὸς καὶ πάει μάλιστα μιὰ Λαμπρὴ, στελμένος ἀπὸ τὴ μητέρα του νὰ τὸν πείσει νὰ ἐγῆ ἀπὸ τὸ κελλὶ του καὶ νὰρθεὶ νὰ φάει μαζὺ στὸ σπίτι τοῦ θεῖου του Δήμου, μετὰ σκοπὸ νὰ συμφιλιώσῃ ἢ ἀδερφή μετὰ τὴ μεσολάβηση τοῦ συγγενῆ τους, τοῦ παπᾶ Στέφανου, τὰ δυὸ ἀδέρφια ποὺ δὲ μιλιόντουσαν χρόνια. Ἀπὸ καὶ καὶ ὕστερα δὲν ξαναδλέπεται θεῖος καὶ ἀνιψός. Ὁ Ἄδριανὸς μεγαλώνει καὶ ξενητεύεται καὶ δὲν εἶνε σχολειάρουλο πιά. Εἶνε ἐρμωσπίτης καὶ κοσμογυριστής, χωμένος μετὰ στὴν ἀφάνεια καὶ στὴ στέρηση. Μπορεῖ ὅμως καὶ ἔτσι καὶ ἔχει ὀλάνοιχτη τὴν ψυχὴ του καὶ μπαίνουν ὅλοι οἱ ἀνεμοὶ καὶ τὴ φρεσκάρουν ἀπὸ τὰ μιάσματα τοῦ στενόχωρου κόσμου. Καὶ τοῦ ἀνοίγουνται σὰ βιβλία μπροστὰ στὰ στοχαστικὰ του μάτια οἱ πολιτεῖες καὶ οἱ ἄνθρωποι, καὶ χτυποῦν, σφυρὶ καὶ ἀμόνι, στὴν ψυχὴ του μετὰ τὰ λόγια τους οἱ λογιῆς—λογιῆς τῆς ιδέας μαέστροι καὶ τὰ ἑφτάψυχα τὰ βιβλία δὲν τὰ φυλλομετρᾷ, ὅπως φαίνεται, ἔτσι ἀδιαφόρητα ὁ ξενητεμένος Ἄδριανός. Ἀπὸ τὴν ξενητεῖα γυρίζει μιὰ φορὰ 25 χρονῶ. Ὁ θεῖος Ἄγγελος σ' αὐτὸ τὸ ἀναμεταξὺ ἑφτά καὶ παραλύει, μὰ βαστᾷ καὶ ἀντέχει ἀκόμα καὶ λαχταράει νὰ δεῖ πρὶν κλείσει τὰ μάτια του τὸν ἀνιψὸ του. Καὶ στέλνει μύνημα, σὰν ἔμαθε πὼς γύρισε, στὸ σπίτι τοῦ ἀδερφοῦ του τοῦ Δήμου νὰ τοῦ τὸν πᾶνε τὸ δίχως ἄλλο. — Κ. Φ.]

Ἄπάνου στὸν ἀνώμαλο καὶ χαλασμένο ἀπὸ τὶς τελευταῖες ἀνοιξιάτικες βροχὲς δρόμο, ποὺ πᾶει ἀπὸ τὴν Μπραΐλα στὸ συνοικισμό Μπαλντοβινέστι, τοῦ θεῖου Δήμου τὸ κάρρο μὲ τὰ δυὸ τ' ἀλόγατα νεκτανιζότανε φοβερά. Ὁ Ἀδριανὸς, κηθισμένος στὸ σανίδι πλάϊ στὸ θεῖο του, παρκαπνέθηκε ἀπὸ κοιλόπονο καὶ περικόλεσε νὰ πᾶψει τὸ ραφχάνι. Τ' ἀλόγατα εὐχαριστημένα ποὺ δὲ θὰ τρέχανε πιά, φτερνιστήκανε δυνατὰ στὸν πρωῖνὸ, φρέσκον ἀγέρα κ' ἄρχισαν νὰ τραβοῦν σιγανά. Τότες μέσα στὴν ἡσυχία ποὺ ἀπλώθηκεν ὕστερα ἀπὸ τὸν κρότο ποὺ κάνανε τὰ ξεβιδωμένα παλιοσιδερικὰ τοῦ κάρρου, ὁ Ἀδριανὸς σιάχτηκε στὸ κάθισμά του καὶ περιλαβεν ἡδονικὰ μὲ τὴ ματιά του τὴ μαύρη καὶ σιωπηλὴν ἐξοχή τῆς μεσομαρτίας ἐτούτης, μαχμούρισσαν ἀκόμη ἀπὸ τὸν πολὺ χειμωνιάτικον ὕπνο. Ὁ θεῖος Δήμος, ἂν καὶ σωστὸς χωριανὸς, εὐγενικὸς κι' ἀνοιχτόκαρδος, ἦταν ὅμως λιγόλογος κ' εἶχε τὴ συνήθεια ὅλο νὰ κρυφοκοιτάζει τριγύρω του. Περλεργὸς ποὺ ξανάδλεπε αὐτὸ τὸ νιάνιαρο τ' ἀνιψάκι του, ποὺ τὸ εἶχε ἀνεστήσει ὡς ἑπτὰ χρονῶ καὶ ποὺ μόλις γύριζε ἀπὸ ἓνα ταξίδι δυὸ χρονῶ στὴν Αἴγυπτο καὶ στὴ Μικρὰ Ἀσία, δὸς του καὶ τὸ παρκατηροῦσε κρυφὰ κρυφά. Ὁ Ἀδριανὸς τὸ κατάλαβε γρήγορα καὶ χαλάσαν τὰ κέφια του.

— «Θεῖε» λέει, τσακωμένος λιγάκι, «ἂν θὲς νὰ μάθεις τί κάνω αὐτὴ τὴν ὥρα, δὲν ἔχει παρὰ νὰ γυρίσεις ἴσια τὰ μάτια σου ἀπάνου μου καὶ νὰ μὲ κοιτάξεις μὲ τὴν ἡσυχία σου κι' ὄχι ἔτσι σὰν κατάσκοπος. Δὲ μοῦ ἀρέσουν ἐμένα αὐτά».

Ἀντὶς ἄλλη ἀπάντηση, ἐκεῖνος τράδηξε ἀπὸ τὴν τσέπη του τὴν καπνοσακούλα του, καμωμένη ἀπὸ μικρὴ γουρουνόφουσκα, κ' ἄρχισε ἡσυχα-ἡσυχα νὰ στρίβει ἓνα τσιγάρο. Ὑστερα μ' ἓναν εἰρωνικὸ τρόπο πρόσφερε τὴν καπνοσακούλα στὸν ἀνιψό του, ποὺ τὸν θαρροῦσεν ἀνάξιο νὰ πιεῖ σέρτικο καπνό. Ὁ Ἀδριανὸς τὸν εὐχαρίστησε κι' ἀναψε ἓνα αἰγυπτικὸ τσιγαράκι.

— Δὲν εἶσαι, ἀπ' τὰ μᾶς τώρα πιά, μουρμούρισε ὁ χωριανὸς καὶ τσάχτισε τὴν τσακμακκόπετρά του γιὰ ν' ἀνάψει τὴν ἴσκα.

— «Παρντόν θεϊε ! ξέχασα νά σοῦ δόσω φωτιά». Καί σέ λιγάκι μέ τή ματιά θυμισμένη στό ἄπειρο πρόσθεσε :

— «Ξέχασα, γιατί μέ στενοχωροῦν τόσα πράματα. Πρῶτα ὁ ἀναπάντεχος γυρισμός μου πού ἔδωσε τόσον κόπο στήν μητέρα.... Τούτη ἡ μαύρη γῆς πού τήν εἶχα ξεχάσει καί τέλος ἡ ιδέα πού θά ξαναἰδῶ τὸ θεῖον Ἄγγελο στὰ χάλια πού λές..... Ἀλήθεια, ξαίρεις γιατί μέ φωνάζει ;

— Δὲ ξαίρω.... Μοῦ μῆνυσε χτές μ' ἕναν ἀμαξά πῶς θέλει νά σέ δει τὸ δίχως ἄλλο σήμερα τὸ πρωῖ.

— Τῶχει λοιπόν ἀνοιχτὸ τὸ ταβερνάκι του ;

Ἐὸ Δῆμος παρατήρησεν ἀπολιθωμένος τὸν ἀνιψό του καί μουρμούρισε μέσ στα δόντια του : «μπᾶ εἶσσι τρελλός ; ἀροῦ σοῦ λέω πῶς τρία χρόνια τῶρα εἶναι κατάκοιτος καί πῶς τὸν τρῶν ζωντανὸ τὰ σκουλήκια, ἤθελες νᾶναι στό πόδι καί νά κερνά τοὺς ἀμαξάδες ; Πρῶτα πρῶτα δὲν ἀπόμεινε παρὰ ἕνας σκελετός πιά, κ' ὕστερα ὄλα, ὄλα τᾶπιεν ὁ ἴδιος.»

Ἐὸ Ἀδριανὸς ἐνετρίχιασε κ' ἐχλώμιασεν· ὁ θεὸς του πάσκισε νά τοῦ δώσει καρδιά· «πρέπει νᾶτσι ἀντοχῆς γιὰ νά μὴν πέσεις ἄρρωστος θγαίνοντας ἀπὸ κει μέσκι. Σὲ βεβαιῶ δὲν εἶνε εὐχάριστο νά δει κανεὶς ἕναν ἄνθρωπο σ' ἐκεῖνα τὰ χάλια. Εἶναι χειρότερος κ' ἀπὸ τὸν Ἰὼβ. Αὐτὸς τέλος πάντων, ἂν πιστέψει κανεὶς τὰ λόγια τοῦ Παιπᾶ Στέφανου γιὰ τρεύτηκε ἀπὸ τὴν ἀρρώστια του καί ξαναἔβρε ζωντανὰ τὰ πεθαμένα παιδιὰ του καί τίς κλεμένες του γελάδες, μὰ ὁ Ἄγγελος οὔτε θά ξαναἔβρει πιά τίποτα, οὔτε καί θά γιάνει. Τὰ χρόνια ἀλλάξανε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰὼβ, ὁ θεὸς δὲν κάνει πιά θάματα. Σίγουρα ἐξ αἰτίας μας.....

— Ποιὸς τὸν κοιτάζει ; ρώτησεν ὁ Ἀδριανὸς με συγκίνηση.

— Κανεὶς..... δηλαδή ἔχει, ναι, δὲ τοῦ λέω, ἕνα χαμίλι κοντά του πού δὲ θά τὸ γνωρίζεις. Πόσα χρόνια ἔχεις νᾶρθεις στό συνοικισμό ;

— Ἐξὴ ἀπάνου κάτου.

— Ἐ ! λοιπόν, νά τί γένηκε. Εἶναι, πὲς, τέσσερα χρόνια πού ἕνα παιδί παραστράτισε καί ξέπεσε μέσ στοῦ συνοικισμό. Ἀπὸ ποῦ ; ἕνας θεὸς τὸ ξαίρει. Κ' ἦταν τόσο τσεβδό, πού δὲν μποροῦσες νά καταλάβεις ἕνα στα δέκα του λόγια. Ἦρθε

κουρελιασμένο και γεμάτο μελανάδες στο κορμί. Τὸ λυπήθησαν. Καλοὶ χριστιανοὶ τὸ συμάζεψαν, τὸ ταΐσανε, καὶ τοῦ ἤβραν καὶ τρόπο νὰ θγάξει τὸ ψωμί του. Μὰ ὁ θεὸς στάθηκε λιγώτερο εὐχάριστος γιὰ αὐτό : δὲν ἦταν ἄξιο τὸ καυμένο νὰ φυλάξει οὔτε δυὸ γιδοπρόβια. Τὰ ἔχανε καὶ γύριζε μὲ τὴ βέργα στὸ χέρι, χειρονομώντας σὰ δαιμονισμένο. Κανείς δὲ ξεδιάλεγε λέξη ἀπ' τὰ τσεβδὰ του τσιρίσματα. Ἔτσι πέρασε ἀπὸ ὅλες τὶς πόρτες καὶ τὰ πισινὰ του δοκίμασαν τὴ γλύκα κάθε κλωτσιᾶς. Στὸ τέλος βρέθηκε μὲς στὴ σκόνη τοῦ δρόμου. Ὁ Ἄγγελος τὸ περιμάζεψε καὶ τὸ πῆρε κοντὰ του. Εἰδοποίησε τὴν ἀστυνομία νὰ ψάξει νὰ βρεῖ ποῦθε βαστᾶ τὸ παιδί, μὰ τοῦ κάκου. Τώρα θγῆκε ἕνας λόγος, πὼς τοῦγραψε, μυστικὰ, ὅσα τοῦ μένουν ἀπ' τὴν παρουσία του, μικρὰ πράματα δὰ, γιὰτὶ καὶ τὰ βαρέλια ἀδειάσανε καὶ τὸ ταβερνάκι γκρεμᾶ καὶ πάει. Καὶ τοῦ ἀξίζουν, νὰ σοῦ πῶ, καὶ τὰ βαρέλια καὶ τὸ ταβερνάκι γιὰ κληρονομιά, γιὰτὶ κ' ἡ ὑπηρεσία ποὺ κάνει ὁ μικρὸς—μοναδική μου φαίνεται στὸν κόσμῳ—ἀποκρίνεται ὅπως πρέπει κι' αὐτὴ στὶς παραξενιὲς τοῦ ἀφεντικοῦ. Χειμῶνα - καλοκαίρι, τὸ χαμίνι βρίσκειται ὄξω καὶ παίζει γιὰ νὰ μὴ σκάσει κοντὰ στὸ ζωντανὸ πτώμα πῶχει καταντήσει ὁ κινυμένος ὁ ἀδερφός. Ὁ Ἄγγελος καρφωμένος ἀπάνου στὸ ξυλοκρέββατό του, κορμί ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο, παρὰ μιὰ μονοκόμματη πληγὴ ποὺ δὲν αἰστάνεται, ἔχει ἀνάγκη νὰ τοῦ δίνουε κάθε τέταρτο τῆς ὥρας ἀπὸ ἕνα ποτηράκι ρακί. Δὲν ἔχει δύναμη πιά ν' ἀνεσηκώσῃ οὔτε τὸ μπουκάλι. Καὶ καθὼς εἶναι ὄξω τὸ παιδί κι' ὁ Ἄγγελος δὲ δύναται πιά νὰ φωνάζει δυνατὰ, τί σκαρφίστηκε ; Ἔ! λοιπὸν ἐφοδιάστηκε ἀπλούστατα μ' ἕνα σφυριχτράκι, ἴδιο μὲ κείνα πῶχουν οἱ ἀστυνομικοὶ κι' ἅμα τὸν σφίξει ἡ ἀνάγκη, ἀρχινᾶ καὶ σφυρίζει. Ὁξω τὸ χαμίνι εἶναι ταχτικὸ σὰ ρολοῖ: σὰν πλησιάζει ἡ ὥρα, σιμώνει καὶ παίζει κοντὰ στὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο μὲ τὸ ἀφτί του τέντα στὸ σφύριγμα. Αὐτὸ γίνεται τὸ καλοκαίρι. Τὸ χειμῶνα τὰ παράθυρα εἶναι καρφωμένα, στουπωμένα κι' ὁ μικρὸς διαολάκος πάντα ὄξω πηλαλεῖ μὲ τὸ καρτσάκι του. Τί νὰ κάνει ; Νὰ μπαινοβγαίνει κάθε ὥρα, κρυώνει ἢ κάμαρα κι' εἶναι καὶ κουραστικὸ γιὰ τὸν ψυχο-

γιό. Ὅπου, νά σου μιὰ μέρα καὶ βλέπει ὁ ἄρρωστος μιὰ τρύπα, μεγάλη ὅσο ἓνα ποτήρι, νά περνάει πέρα καὶ πέρα τὸν τοῖχο, στὴν περασὰ τοῦ παράθυρου. Ἡ τρύπα πάντα ταπωμένη ἀπὸ χορτάρια, ποὺ τὰ τραβᾷ καὶ τὴν ξεβουλώνει, σὰν φτάνει ἡ ὥρα, ὁ ἐξωτερικὸς αὐτὸς νοσοκόμος.

Ἐννοεῖται πὼς τὸ χαμῖνι ξεχνιέται καὶ καμιά φορά. Τότες ὁ Ἄγγελος μονάχος, μὲ τὴ μοῖρα του, σφυρίζει λιγάκι πιότερη ὥρα γιὰ τὴ γουλιὰ του. Χαίρει ὅμως καὶ συχωρνᾷ. Κ' ὕστερα κι' ἂν ἤθελε κιόλας νά τὸ ἀλλάξει, δὲ θὰ μπορούσε. Ἐθελοντῆς παραγιὸς ποὺ στάλθηκε ἔτσι ἐκ θεοῦ θαρρεῖς μόνο καὶ μόνο γιὰ νά κοιτάζει ἓνα σάπιον ἄνθρωπο καὶ ποὺ ἡ ἄρρώστια τοῦ ἀδερφοῦ γένηκε πάλι γιὰ νά ζήσει κι' αὐτὸς ὁ βουδὸς παγαποντᾶκος.

Νᾶχεις τὸ νοῦ σου! Σὰ σιμώσεις στὸ σπίτι, πὲς νά εἰδοποιήσῃ πρῶτα, μὴ δοκιμάσεις νά μπεις μὲ τὸ ζόρι, γιὰτὶ τὸ βρωμόπαιδο βαράει σὰν κουφάλαλος. Γρήγορα τρώει κανεὶς καμμιὰ στὸ κούτελο μὲ τὴ ματσούκα ποὺ πάντα σέρνει μαζὺ του καὶ δὲ τὴν ἀποχωρίζεται.

Τὸ κάρρο σταμάτησε σ' ἓνα σταυροδρόμι.

— Ἀπὸ δῶ μπορεῖς νά πᾶς καὶ μὲ τὰ πόδια, εἶπεν ὁ Δῆμος.

— Δὲ μὲ συνοδεύεις;

— Ὅχι ἔχω δουλειά. Κ' ὕστερα, καλλίτερα εἶναι νά πᾶς μονάχος.

Ὁ Ἀδριανὸς χωρίστηκε ἀπὸ τὸ θεῖο του καὶ τράβηξε πρὸς τὸ ταβερνάκι τοῦ θελοῦ Ἄγγελου, ποὺ τὸ φανταζότανε θλιβερώτερο κι' ἀπὸ μνημοῦρι ἀκόμη. Ἡ στράτα ἦταν καταλασπωμένη κι' οἱ πατημασιὲς βουλούσανε σὰ σὲ πηχτὸ καὶ κορδαῖτο κουρκοῦτι. Μπροστά του καὶ παντοῦ ὀλοτρόγυρα μιὰν ἀπέραντη μοναξιά, μαύρη, κρύα, ὀγρὴ καὶ σπαρμένη ἀπ' ἀνάμεσα ἀπὸ καλύβες λευκὲς μὲ γαλάζια παράθυρα. Ἀπ' ὅλες τίς σκεπὲς φεύγαν ἀψηλὲς κολόνες καπνός.

* *

Ὁ Ἀδριανὸς ἦταν τότες εἴκοσι πέντε χρονῶ. Τὰ ἔξη τελευταῖα χρόνια μονάχα μερικὸς μῆνες τὸ χρόνο περνοῦσε στὴν πατρίδα του καὶ τὸν ἄλλον καιρὸ βρισκότανε στὸ Βου-

κουρέστι, (ὅπου εἶχεν ἀνακατευτεῖ μετὰ τὰ οὐλα τοῦ σ' ἓνα ἐπαναστατικὸ κίνημα) στὸ ἐξωτερικὸ τέλος ὅπου ἡ ζωὴ του, γεμάτη περιπέτειες, ἀνησυχοῦσε τὴ μητέρα του καὶ τὸ θεῖο του Ἄγγελο, ποὺ εἴδειχνε μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν ἀνιψό του.

Ὁ μέγας ἀλκοολικὸς δοκίμασε πολλὰς φορές νὰ πιάσει κουβέντα μετὰ τὸν ἀνήσυχον αὐτόνε ἀλήτη, ποὺ ὅλα τ' ἄγγιζε καὶ σὲ τίποτα δὲ δεινότανε, μὰ δὲ βρέθηκε τρόπος. Ὁ Ἄδριανὸς φαινότανε καὶ χανότανε σὰ φάντασμα. Αὐτὴ τὴ φορὰ ἡ πρόσκληση πέτυχε. Ὁ Δῆμος εἶχε πάει μετὰ τὸ κάρρο νὰ τὸν ζητήσῃ πρῶτ' πρῶτ'. Δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ ὑποχωρήσῃ.

Μάλιστα νὰ ὑποχωρήσῃ. Δὲν πήγαινε καὶ μετὰ κέφι νὰ δεῖ τὸν ἄνθρωπον μετὰ τὴ φοβερὴ τὴ μοῖρα. Ὁ φόβος τοῦ ἦταν τρομερώτερος κι' ἀπὸ τὴ νύχτα τοῦ Πάσχα, τὴ νύχτα τῆς «συμφιλίωσης» τῶν δυὸ ἀδερφῶν. Τοῦ φαινότανε πὼς θὰ παρουσιαστῇ μπροστὰ σὲ δικαστήριον, ὅπου θὰ κρινότανε ἡ τύχη του κι' ἀπὸ ὅπου θ' ἄβγαινε καταδικασμένος.

«Ζητᾶ τὴ γουλιὰ τοῦ μ' ἓνα σφυριχτράκι!» Σταματοῦσε σ' αὐτὴ τὴ λεπτομέρεια, ποὺ τοῦ φαινότανε τὸ κορύφωμα τῆς δυστυχίας τοῦ θείου του. Καὶ θυσιζόμενος ὀλοτελὰ στίς σκέψεις του καὶ πρὸ πάντων ζητώντας νὰ βρῇ τὸ λόγο ποὺ ὁ ἄρρωστος ἤθελε τὸ δίχως ἄλλο νὰ τὸν δεῖ καὶ νὰ τοῦ μιλήσῃ, βρέθηκε ἄξαφνα στὴν ἄλλη μεριὰ τοῦ συνοικισμοῦ, ἕκατὸ βῆματα μακρὰ ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ μποροῦσες ἄλλότες νὰ τὸ πεῖς ταβερνάκι. Διγόστεψε τότες τὸ βῆμα του καὶ κατατοπίστηκε κοντανεσαίνοντας ἀπὸ τὴ συγκίνηση. Ἦταν περιεργὸς ν' ἀνακαλύψῃ πρῶτα - πρῶτα τὸ περίφημον παιδί, τὸ νοσοκόμον καὶ Κέρβερον ποὺ πάντα βρισκότανε ἔξω. Ἔφραε μετὰ μάτια του, καθὼς ἦτανε καὶ κοντόφθαλμος, ὅλα τὰ ἓνα γύρον τοῦ σπιτιοῦ· καμμιά ὅμως κίνηση πουθενά. Μακρὰ μονάχα ἀπάνου στὸ μεγάλο δρόμον τοῦ Γαλατσιοῦ, ἀμαξάδες κουβεντιάσανε ἀναμεταξύ τους καὶ κάτου ἀπὸ τὸν μολυβὴν οὐρανὸ κοπάδια κοράκια κλωθογυρίζανε, κάνοντας ἀκόμα ἀπαισιώτερη τὴν ἐρημία.

Ὁ Ἄδριανὸς πλησίασε σὰν ἔνοχος καὶ σὰν κλέφτης. Παρατήρησε πὼς ἡ σκεπὴ τοῦ ταβερνακιοῦ ἦταν μισοξαναφκια-

σμένη από φρέσκο καλάμι. Τὸ μεγάλο ὑπόστεγο, πὸ στέγνιζε ἀλλότεις τὰ ζὰ τῶν ἀμαξάδωνε, δὲν ἦτανε πιά. Στὴ θέση του ἦταν ἕνας μικρὸς σωρὸς, ὄγρὸ καὶ πατημένο χορτάρι. Καὶ τὸ σπῖτι, κι' αὐτὸ εἶχε δουλιάξει στὸ χῶμα πιότερο κι' ἀπὸ πρὶν, κ' ἡ θύρα καὶ τὰ δυὸ παράθυρα εἶχαν χάσει τὴν ἰσορροπία τους καὶ γέρναν ἀπὸ τὸ ἕνα πλευρὸ. "Ὅσο γιὰ τὰ τζάμια, ἦταν πολὺ πιὸ λερὰ, ἀπὸ τότες πὸ στὸ ὄραιο του σπῖτι, πὸ κἀηκε, τὰ ἔσπανε ὁ θεῖος Ἄγγελος.

«Ἐδῶ μέσα εἶναι πὸ ἀγωνίζεται τῶρα ὁ ἄνθρωπος πὸ ἀγαποῦσε τόσο τὴν πάστρα», εἶπε μὲ τὸ νοῦ του ὁ Ἄδριανός.

Καὶ μὴ βλέποντας παιδί πουθενά, τράβηξε πρὸς τὴ θύρα. Ἐκείνη τὴν ὥρα ὁ παράξενος φύλακας πετάχτηκε πίσω ἀπὸ τὸ σωρὸ τοῦ χορταριοῦ, κουνώντας τὴ μεγάλη ματσούκα του καὶ τσιρίζοντας σὰ χτυπημένο σκυλί ἀκατανόητες λέξεις. Ὁ Ἄδριανὸς ἀτάραχος σταμάτησε μπροστὰ στὸ ἀσυνήθιστο αὐτὸ θέαμα.

Μέσα σ' ἕνα ἀπλόχωρο κουρελιασμένο φορεματάκι ὡς στὰ γόνατα, μακροκάνικο σὰ λελέκι, ξυπόλυτο καὶ λασπωμένο αὐτὸ τὸ παιδί σήκωνε μὲ κόπο σ' ἕνα φιλὸ καὶ τεντωμένο λαιμουδάκι ἕνα πελώριο κεφάλι, σὰν πλακουτὴ κολοκύθα πὸ πηγαινοερχότανε πέρα - δῶθε ἀπάνου ἀπ' τοὺς ὤμους του.

Ὁ Ἄδριανὸς ξαφνιάστηκε ἅμα τὸ εἶδε καὶ τίποτ' ἄλλο. «Θέλω νὰ μπῶ στοῦ θεῖου», τοῦ λέει ἀηδιασμένος. Ἀντὶς ἀπάντηση τὸ ἀπόρριμα ἔκλεισε τὴ θύρα καὶ σήκωσε τὴ ματσούκα. Ὑστερα, σίγουρος πὸς ὁ ξένος δὲν προχωροῦσε, ἀνοίξε καὶ χῶθηκε καὶ μαντάλωσε ἀπὸ μέσα τὴ θύρα. Ὁ Ἄδριανὸς παρατήρησε τὸ χόρτο πὸ δούλωνε τὴν τρύπα τοῦ τοίχου, τὸ τράβηξε κι' ἔβαλε τὸ ἀφτί του. Ἐνα σκλήρισμα ἄγριο, σὰ ζῶου, ἀνεκατωμένο μὲ λόγια καὶ κοντανεσάσματα, τὸν χτύπησε, μὰ ἡ φωνὴ τοῦ Ἄγγελου ποσῶς δὲν ξεχώριζε. Ἐπὶ τέλους ἡ θύρα ἔτριξε κ' ἡ παράξενη προσωπικότητα προσκάλεσε τὸ νέο νὰ μπεῖ, κάνοντας μὲ τὸ χέρι μιὰ γελοία, μὰ καὶ τραγικὴ μαζὺ χειρονομία.

Ὁ Ἄδριανὸς βρέθηκε μέσα στὸ παλιὸ ταβερνάκι πὸ δὲν ἦταν πιά τῶρα παρὰ ἀποθήκη μὲ ξύλα γιὰ κάψιμο. Ὁ πάγκος καμωμένος ἀπὸ ξύλο βελανιδιάς καὶ πὸ ἔλαμπε πρὶν,

κοιτόταν ξεχαρβαλωμένος σὲ μιὰ γωνιά, μαζὺ μὲ μπουκάλια καὶ καράφες καὶ ποτήρια μὲ τὸ χερούλι. Ἀπὸ μιὰ μεγάλη σκισμάδα τῆς σκεπῆς φαινόταν ὁ οὐρανός. Τὸ κελλάρι ἦταν βουλιαγμένο καὶ μιὰ μυρωδιὰ σκπίλας γέμιζε τὸν ἀέρα. Οἱ βροχές καὶ τὰ χιόνια εἶχαν κάνει βόρβορο τὸ χωματένιο τὸ πάτωμα. Τὰ βουθὰ αὐτὰ πράγματα τόσο πολὺ διαλαλοῦσαν τὴν καταδρομὴ τους, πού ὁ Ἀδριανὸς θαρρεῖς πὼς καρφώθηκε ἐκεῖ στὴ θέση του. Κατατρομασμένος ἀπὸ ἓνα τέτιο φυλλορόϊσμα μιᾶς ζωῆς, εἶπε ἀπὸ μέσα του : «Καὶ δὲν εἶμαστε ἀκόμα παρὰ στὸν ἀντιθάλαμο!» Κ' ὑπερνικώντας μιὰ δυνατὴν ἐπιθυμία νὰ φύγει, ἔσπρωξε τὴ θύρα τῆς κάμαρας τοῦ ἄρρωστου.

Φοβερὴ βρώμα ψοφιμοῦ, ἀνθρώπινης ἀκαθαρσίας καὶ κάτουρου. Τὰ μάτια του, περονιασμένα ἀπὸ τὸ ἀμμωνιακὸ, κλείσανε καὶ μόλις πρόφταξε νὰ δεῖ μιὰ ράχη, ἓνα κρνίλο γιαλιστὸ σὰ φουσκωμένη φούσκα κι' ἓνα κοκκαλιάρικο μπράτσο νὰ κρέμεται στὰ χεῖλια τοῦ ξυλοκρέβατου, πού ἦταν στρωμένο μὲ γλιτσοσμένα τσουβάλια. Ὁ Ἀδριανὸς σωριάστηκε ἀπάνου σ' αὐτὸ τὸ κοκκαλιάρικο χέρι κι' ἀκούμπησε ἀπάνου του τὸ μέτωπό του. Τὸ χέρι ἦτανε καταπαγωμένο. Ὁ ἄρρωστος οὔτε κἀν ἀνεμίχτηκε.

«Σήκω, Ἀδριανέ. . . . κι' ἀνεσήκωτέ με».

Ὁ Ἀδριανὸς ἀνετρίχιασε. Ἐτούτη δὲν ἦταν φωνὴ ἀνθρώπου, ἢ ἀντρίκια φωνὴ τοῦ θεοῦ ἢ Ἀγγελοῦ, παρὰ νιαούρισμα ἔρρινο παιδιοῦ πού πεθαίνει ἀπὸ χτικιό. Σηκώθηκε καὶ μὲ τὸ καπέλο σιτὸ χέρι στάθηκε μὲ εὐλάβεια, ὀρθὸς, στὴ μέση τῆς κάμαρας, ἀντίκρου στὸν ἄρρωστο. Αὐτὸς ὁ ἄρρωστος δὲν ἦταν ὁ θεὸς τοῦ Ἀγγελοῦ ἦταν ἓνας γέρος - φάντασμα, μὲ πρόσωπο μούμις, μὲ πελώρια μαυράδια ματιῶν λαμπερὰ δίχως ματοβλέφαρα, βουλικηγμένα μέσα σὲ δυὸ ἀδυσόμετρος κόχες, μὲ μύτη σουβλερὴ καὶ φιλή σαν ἄκρια μαχαιριοῦ, μὲ χεῖλια φρυμένα, καὶ μὲ μισάνοιχτο στόμα. Ἐνας γῦρος ἀπὸ ἄσπρες τρίχες σκέπαζε τὸ σβέρκο ἀπὸ τὸ ἓνα ἄφτι ὡς στὸ ἄλλο. Τὰ ἀλλότες φριζαρισμένα καὶ γιαλιστὰ κντάμαυρα γένεια, δὲν ἦταν πιά παρὰ σὰ μιὰ τούφα ἄσπρο καπνισμένο

μαλλί. Αὐτὰ καὶ δυὸ μπράτσα σκελετοῦ κι' ὄχι ἀνθρώπου, ποὺ κουνιόντουσαν μὲς στὰ μανίκια ἐνὸς λεροῦ σακκακιοῦ, ἔβλεπες μονάχα νᾶναι ἀπόξω ἀπὸ ἓνα σωρὸ κουβέρτες, τσουβά-
λια, καὶ σκονισμένους τζουμπέδες. Αὐτὸς ἦταν ὅλος ὁ Ἅγγελος.

«Κάθισε. . . . ἐκεῖ. . . . στὴν καρέγκλα. . . . Ἄηδίασες ;»

— Ὅχι θεῖτε, εἶμαι δυστυχῆς ποὺ σὲ βλέπω σ' αὐτὴ τὴν κατὰσταση.

— Εἶσαι δυστυχῆς. . . . Γιατί ; Ἐγὼ δὲν εἶμαι.

— Κι' ὅμως, φαίνεται νὰ ὑποφέρεις φοδερὰ.

— Γελιέσαι, Ἀδριανέ. . . . Δὲν ὑποφέρω πιά. Μονάχα τὸ κεφάλι μου πιά ζεῖ. . . . Τ' ἀποδέλοιπο. . . δὲν τὸ νοιώθω. . . Τέλειωσε πιά τὸ ἀποδέλοιπο. . . . Μὰ τὸ κεφάλι !. . . Τί περίεργο πρᾶμα !»

Σώπασε μιὰ στιγμὴ, τηρώντας κατάματα τὸν ἀνιψό του, κ' ὕστερα κἀνοντας κουράγιο. «Ἦταν, λέει, νὰ πεθάνω πρὶν τρεῖς μέρες. . . . γιατί δὲν εἶχα πιά τίποτα νὰ σκεφτῶ, ὅπου ἦρθεν ὁ Ἱερεμίας κατὰ τὸ θρόνυ καὶ μοῦπε πὼς ἔχεις γυρίσει. . . . καὶ δὲν ἔδλεπα τὴν ὥρα πιά καρτερώντας σε.

— Θεῖτε ! Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ λές ; Τὸ θάνατο σὰν ἔρχεται δὲ τὸν σταματοῦν κι' οὔτε ἔρχεται ἄμω θέλει τὸ κέφι μας. Ἐξὸν ἂν ἤθελες ν' αὐτοκτονήσεις ;

— Ναί, ἀπάντησε μὲ ἀφέλεια ὁ Ἅγγελος, ναί, . . . τὸν ξαίρω κ' ἐγὼ αὐτὸ τὸ φυσικὸ νόμο. Μὰ πές μου, Ἀδριανέ, —ἐσὺ ποὺ ξαίρεις τόσα ὠραῖα πρᾶματα ἀπ' τὰ διβλία—εἶσαι βέβαιος πὼς ὁ κόσμος ὅλα τὰ ξαίρει κ' ἔπκψε πιά νὰ μαθαίνει;

— «Ἄ ! ὄχι, ἔκανεν ὁ Ἀδριανὸς, πάντα μένουν πρᾶματα γιὰ νὰ μάθει κανεὶς»!

— «Πολὺ καλὰ. . . . Μέσα λοιπὸν σ' αὐτὰ τὰ πρᾶματα βάλε καὶ τοῦτο ἀπὸ τὸ θεῖο σου Ἅγγελο : ἡ σκέψη εἶναι σὰν καὶ τὸ θάνατο δυνατὴ. Δὲν τὸν νικᾷ, μὰ τὸν γητεύει.»

Ὁ νέος θάρρεψε πὼς ὁ ἄρρωστος παρχμιλοῦσε. Τὸν ἄκουε ἀπὸ σεβασμό. Καὶ παρατήρησε στὸ γδυμνὸ κρανίο του τίς ἀσπράδες ποὺ ἀφίνανε τὰ σημάδια, ποὺ τὸ αὐλακῶνανε σ' ὅλες τίς μεριές καὶ ποὺ μείνανε ὕστερα ἀπὸ τὸ φοδερὸ ξυλοκόπημα, ποὺ εἶχε φάει μέσα στὸ ἴδιο τὸ μαγαζί του.

«Κοιτάζεις αυτό τὸ λιωμένο κεφάλι» λέει ὁ Ἄγγελος. «Ἐλπιπὸν γιὰ ἕναν λιγὸψυχο ἄνθρωπο, νά! ἕνας λόγος νά πεθάνει δυὸ φορές ἀφοῦ καὶ μὲ τὴ σκέψη πέθαινει κανεὶς.» Σὰ σιμώνει ἢ καταστροφή, τὸ μυαλὸ τὸ δυνατὸ ἐγκντιώνεται, παλεύει, πιάνει ἕναν πόλεμο μὲ τὸ θάνατο καὶ μερικὲς φορές παραμερίζει τὸ τέλος γιὰ μιὰ στιγμή, τὸ ἄργοπορεῖ. Ἔτσι τὴ μέρα τῆς ἀφαίμαξης μου, ἔνοιωθα τὸ λιγοθύμισμα ποῦ ἐρχότανε ἔτοιμο νά μὲ παραλύσει καὶ νά μὲ ρίξει σὲ κῶμα. Κι' ὅμως ἂν καὶ φαινομενικὰ ἦμουν λιγοθυμισμένος, τὸ μυαλὸ μου κρατιότανε γερά, τὰ καταλάβρινα ὅλα ὅσα λέγανε οἱ χειρουργοὶ καὶ λεπτὸ δὲν ἄφινε νά μ' ἀρπάξει ἢ ἀνυπκρξία. Μποροῦσε καὶ νά μ' ἔπερνε γιὰ πάντα. Σκεφτόμουν ὅμως ἀκατάπαυτα τὴ ζωή.»

Ὁ Ἄγγελος σταμάτησε λίγο γιὰ νά πάρει τὴν ἀναπνοή του. Τοῦ Ἀδριανοῦ τοῦ ἔκανε τὴν ἐντύπωση πὼς βρῖσκεται μπροστὰ σὲ κανέναν ἀπὸ τοὺς μπαλσαμωμένους ἐκείνους Φαραῶ τοῦ Μουσείου Μπουλάκ στὸ Κάιρο, Φαραῶ ποῦ τὰ ξανανοιγμένα του μάτια δὲν παίζανε πιά. Τὸ δέρμα τοῦ προσώπου σάλευε, κατάξερο, διάφανο, κι' ἄφινε νά φαίνονται ὅλα τὰ κόκκαλα τοῦ προσώπου καθὼς γλυστροῦσεν ἀπάνου τους, τεντωμένο σὰν ψιλὸ φύλλο μεμβράνας, μὲ κίνδυνο νά σπάσει σὲ κάθε κίνηση.

Καὶ νά σου! τὸ χέρι ποῦ ἦτανε πρὸς τὸν τοῖχο κρυμμένο ὑψώθηκε σιγά - σιγά κ' ἔφερε στὸ στόμα ἕνα τενεκεδένιο σφυριχτράκι δεμένο μὲ μιὰ κλωστή στὸ μικρὸ δαχτυλάκι. Σοβαρὰ, σοβαρὰ ὁ θεῖος Ἄγγελος σφύριξε μὲ κοφτὰ κι' ἀπανωτὰ σφυρίγματα. Ὁ ἀγέρως, τ'ὄβλεπε κανεὶς, δὲν ἔβγαине ἀπὸ τὰ πλεμόνια παρὰ μονάχα ἀπ' τὸ στόμα. Τὸ χέρι κατὰ πεσε ἀπάνου στὸ τσουδάλι ποῦ τοῦ σκέπαζε τὸ στήθος. Τὰ μάτια του, ἀνοιγμένα ἀπαίσια, κοιτάζανε μὲ τέτια δύναμη τὸν Ἀδριανὸ, ποῦ θαρρεῖς πὼς ἦτανε καρφιά νά τὸν καρφώσουν στὸν τοῖχο.

«Θεῖε! Ἐετινάχτηκε τότες κ' εἶπεν ὁ Ἀδριανὸς, θες τίποτα; —Κάτσε στὴ θέση σου! Ἐσὺ δὲ ξαίρεις νά μὲ περιποιηθεῖς.»

Ἐκείνη τὴν ὥρα ἡ θύρα τοῦ ταβερνακιοῦ, σὰν νά τὴν ἔσπρωξεν ἄνεμος, ἀνοιξε, κι' ὁ σερπετὸς νοσοκόμος τρύπωσε

μέσα στην κάμαρα. Ἀφεντικὸ καὶ παραγιὸς κοιτάχτηκαν μερικὰ δευτερόλεπτα κι' ἀμέσως ἐτοῦτος πήρε ἓνα μπουκάλι ρακὶ πού βρισκότανε στὰ πόδια τοῦ κρεββατιοῦ, γέμισε ἓνα ποτηράκι καὶ τὸ ἄδειασε στὸ στόμα τοῦ ἀρρώστου. Μόλις τέλειωσε τὴν ὑπηρεσία του χάθηκε.

Ὁ Ἀδριανὸς δὲν ἔδγαλε μιλιὰ σ' ὄλην ἐτούτη τὴ σκηνή. Καρτεροῦσε κάποιαν ἐξήγηση ἀπ' τὸ θεῖο του. Ἐκεῖνος ἀτάραχος ξανάρχισε τὴν ἰδέαν του : «Βλέπω, λέει, πὼς σ' ἐκεῖνο πού σοῦ ἔλεγα πρὶν δὲ συμφωνᾶς κι' πὼς ἤθελες νὰ μὴ μοῦ χαλάσεις μονάχα τὴν καρδιά. Δὲν προσδέλομαι : Εἶναι δύσκολο, βέβαια, νὰ κατκλάβει κανεὶς πράμα πού δὲν τὸ ἔχει ζήσει. Ἄκουσε λοιπόν. . . . Εἶναι τρία χρόνια πού ἔχω νὰ πατήσω τὸ πόδι μου κάτου ἀπὸ τοῦτο τὸ ξυλοκρέββατο. Τρεῖς χειμῶνες, τρεῖς ἀνοιξες, τόσα καλοκαίρια καὶ τόσα χινόπωρα πούμαι πλαγιασμένος ἀνάσκελα καὶ κοιτάζω τὸ μουτζαλωμένο ἐτοῦτο ταβάνι. Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς ζωῆς μου πού τὴν ἔζησα πιὸ γερά. Ἐδῶ κ' ἓνα χρόνο δὲν τρώγω καὶ δὲν κοιμᾶμαι σχεδὸν διόλου, ἕξη μῆνες τώρα καθόλου πιά : οὔτε ψίχουλο ψωμί, οὔτε δευτερόλεπτο ὕπνο. Μὰ πίνω, πίνω αὐτὸ ἐδῶ τὸ ρακί. Τὴ μέρα μου τὸ χύνει τὸ παιδί μές στὸ λαρύγγι μου ὅπως εἶδες. Τὴ νύχτα γιὰ νὰ μὴν τελειώσω καὶ νὰ μὴν ξυπνῶ κι' αὐτὸ τὸ δυστυχισμένο τὸ πλάσμα, πιπιλίζω ἐκεῖνο τὸ σφουγγάρι πού βλέπεις στὰ τραπέζι, πού μου τὸ μουλιάζει στὸ σπέρτο. Ἡ Τὸ πρῶτ' εἶναι κατάξερο καὶ τσουρουφλισμένο ἀπὸ τὰ χεῖλια μου.

Ὁ Ἀδριανὸς κρύβοντας τὸ πρόσωπο μές στὶς φοῦχτες του, «θεῖε, ξεφώνησε, τί φοβερὴ ζωὴ πού περνᾶς !

— «Φοβερὴ, ἀλιψούλη μου, λές ; Φοβερὴ ; Μπορεῖ Εἶναι ὅμως λογικὴ καὶ σύμφωνη μὲ τὴ μοῖρα μου Θέλησα πλέρια τὴν εὐτυχία, τὴν εὐτυχία τὴν εὐκόλη, τὴν εὐχαρίστηση τῆς μάταιας καὶ ψωροπερήφανης σάρκας. . . . Καὶ γιὰ νὰ τὴν ἀπολάψω χτυπήθηκα ἀλύπητα. Εἴκοσι χρονῶ ἀγῶνας γιὰ ν' ἀποχτήσω μιὰν ὥραια γυναίκα πού κοιμᾶται τρώγοντας, σπιτάρα πού καίεται σὰν τὸ ἄχερο, ζωντανὰ πού χάνονται, παιδιὰ πού πεθαίνουν, θησαυρὸ πού φτονιέται καὶ δέρνομαι γιὰ δαύτονε, κ' ἓνα καθαρὸ πουκάμισο πού τὴν

ἄλλη μέρα λερώνεται. Κι' ὅλα αὐτὰ, γι' αὐτὸ τὸ κορμί πού ξεκόλλησε πιά ἀπὸ τὸ κεφάλι μου καὶ μοῦ εἶναι ξένο σὰν τὰ τσουβάλια πού τὸ σκεπάζουνε· γι' αὐτὸ τὸ κορμί πού σαπίζει τώρα καὶ δὲν εἶναι παρὰ ἓνα ψοφίμι! Ἔζησα ἓνα τέταρτο αἰώνα ζωὴ ἀνθρώπου σκλάβου αὐτουνοῦ τοῦ ψοφιμιοῦ, πού κάλλιο νὰ τ'ὄβλεπα νὰ τὸ τρῶν τὰ κοράκια, ὅπως τώρα τὸ τρῶν τὰ σκουλίκια κι' ὄχι καθὼς πού δὲν εἶχα διαλογηθεῖ μιὰ στιγμή πὼς εἶχα κεφάλι, μυαλό, φῶς, πού ἢ σαπίλα καὶ τὰ σκουλήκια δὲν μποροῦν νὰ τὰ ἀγγίξουν

Πνιμένος ἀπὸ τὴν κούραση σώπασε γιὰ πολλὴν ὥραν ὁ ἄρρωστος. Ὁ Ἀδριανὸς μόλις ὑποφέρνοντας τὴ ματιά του, σκεφτότανε μὴ ὁ θεὸς ἤθελε νὰ τὸν μιλώσῃ σὲ τίποτα. Καὶ δὲν εἶχε λάθος. Αὐτὸ ἦτανε.

« Ἀδριανέ! Σὲ κάλεσα γιὰ νὰ σοῦ πῶ πὼς δὲν εἶμι εὐχαριστημένος μαζὺ σου! » Στὴ φράση ἐτούτη ὁ νέος ξετινάχτηκε, σὰ νὰ τὸν χτύπησε καμουτσιά.

« Δὲν εἶσαι εὐχαριστημένος μαζὺ μου ; Καὶ γιὰτὶ θεῖτε ; »

— Γιὰτὶ εἶσαι ἓνας γλεντζές. Γιὰτὶ ξεχνᾷς τὸ φῶς τοῦ κεφαλιοῦ καὶ τὸ τί σοῦ ἔλεγα ἀλλότεις. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ ταιριάζει σὲ χιλιάδες χίλιους ἀσήμαντους θνητοὺς σὰν ἐμένα, ὄχι ὅμως καὶ σὲ σένα, Ἀδριανέ, μ' ἐννοεῖς ; Ὁχι σ' ἐσένα, πού τὸ μυκλό σου γνῶρισε τὸ φῶς ἀπὸ τὰ μικράτα σου. Θυμᾶσαι πού δεκαπέντε χρονῶ—ἡλικία πού ἀμολέρονουν τσερκένια—ἐρχόσουν κ' ἔβρισκες τὸ θεῖο Ἄγγελο στὸ καθρὸ καὶ φιλόξενο ταβερνάκι του, γιὰ νὰ τοῦ μιλήσεις γιὰ ἀστρονομία καὶ τὸν ἔκανες καὶ σὲ λάτρευε ; Θυμᾶται μὲ πόσην εἰλικρινεία στεκόματε ὅλοι—ἐγὼ κ' οἱ λεβέντες οἱ ἀμυχάδες μου—κρεμασμένοι ἀπὸ τὰ χεῖλια σου πού ξεδιαλύνανε τὴν οὐράνια σοφία ; Ἄχ ! αὐτὰ τὰ περασμένα ! Τὰ βλέπω σὰν νᾶταν χτέες ! Ἐξω χιόνι καὶ βοργιαδάκι Μέσα στὸ ταβερνάκι καλόβολη ζεστασά, ἀργατιά καὶ κουδεντολόϊ, ζωὴ χαρισάμενη . . Ἐκοβα τὸ καπνιστὸ λαρδί χωρὶς νὰ τὸ ζυγιάζω, χωρὶς λογαριασμὸ καὶ τσιγκουνιά, καὶ κερνοῦσα ἀπλόχερα τὸ κρασί καθὼς μ' ἔσπρωχνε ἡ καρδιά. Τρώγαμε, πίναμε καὶ δοξάζαμε τὸ θεὸ κι' ἀκούχαμε καὶ σένα πού ἀναποδογύριζες τὴν ἀρχιτεκτονική του, κι' αὐξαινες τοὺς κόσμους καὶ λογάριάζες

τὸ μάκρος τῶν ἄστρον καὶ κορόι·δευες τὶς ἀνοησίες τῶν παπάδων! . . . χά! . . . χά! . . . Μοῦ ἄρεσε! . . . Κι' ἄρεσε ἄλλο τόσο καὶ στοὺς ἀμαξάδες! "Ενας πετάχτηκε· «ποιοὶ εἶναι, λέει, αὐτὸ τὸ παιδί ποῦ μιλά σὰ βιβλίο;»—«Ὁ ἀνιψός μου, μωρὲ,» ἀπαντοῦσα περήφανος καὶ γιὰ σένα, μὰ καὶ γιὰ μένα ποῦ δὲ σκάμπαζα τίποτα. «Εἶναι ὁ μοναχογιὸς τῆς μεγάλης μου ἀδερφῆς, μιᾶς ἐρωτόπαθης ποῦ δὲν εἶχε ὁμοιά της σὰ εἴκοσι της χρόνια»·

Κι' ἄρπώντας τὸ χοντρὸ δεκάλιτρο γέμιζα ἀπὸ λόγου μου τὶς χωματένιες μισές, ποῦ σκάναν ἀπὸ τὴν ξερχίλα, σὰν τὸ χωράφι ποῦ τὸ ψήνει ὁ γήλιος τοῦ Θεριστή.

Μὰ ἄλτ! Μακρυὰ, μακρυὰ ἀπὸ μένα οἱ σκληρὲς αὐτὲς θύμησες! Καὶ σὺ, ἀνιψέ μου Ἄδριανέ, ἔχεις χρέος νὰ μὲ ἀκούσεις καὶ νὰ ὑποταχτεῖς! Τίποτα μὴν ἔχεις νὰ ἐλπίζεις ἀπ' τὴ ζωὴ ποῦ τσακίζει τὸν ἄνθρωπο, ποῦ γαγγρινιάζει τὸ κορμί καὶ ποῦ κάνει νὰ ξεχνᾶ κινεῖς τὸ κεφάλι. Τί σημαίνουν αὐτὰ τὰ ἀδιάντροπα γλέντια σου; Αὐτὸ τὸ καλοκομμένο κοστοῦμι, αὐτὸς ὁ κολλάρος τῆς ὥρας, αὐτὰ τὰ γιαλιστὰ μανικέτια; Τί; Ταιριάζουν αὐτὰ τὰ μπιχλιμπίδια σ' ἓνα νέο ποῦ γνώρισε τὸ οὐράνιο φῶς; καὶ ποῦ δὲν τοῦμεινε κι' ἄγνωστη ἡ καταστροφή τοῦ θείου του "Αγγελοῦ;»

Γεμάτος τεδρασμὸ ὁ Ἄδριανὸς χαμήλωσε τὸ μέτωπο. Τοῦ ἐρχόντουσαν ὡς στήν ἄκρια τῆς γλώσσας γερὰ ἐπιχειρήματα, μὰ τοῦλειπε τὸ θάρρος ν' ἀπαντήσῃ. Κ' ἐκεῖ ποῦ σιωπηλὸς ἀποροῦσε μὲ τὴ σοβρότητα τοῦ θείου του, ἐκεῖνος φέρνοντας τὸ σφυριχτράκι στ' ἀπονεκρωμένα του χεῖλια βάλθηκε ὑπομονετικά, ἀργὰ καὶ συχνανεσαίνοντας, νὰ φωνάζει τὸν ἀλάνιάρη ὑπάλληλό του, ποῦ μόλις ἔφτασε τοῦ γέμιζε τὸ ποτήρι, ἄδειασε τὸ περιεχόμενο σὰ σὲ τρύπα στὸ στόμα τοῦ ἀφεντικοῦ του καὶ ξανάφυγε χειρονομώντας καὶ σειώντας τὸ πλατύ του κεφάλι.

«Εἶναι τρία χρόνια» ξανάρχισεν ὁ "Αγγελοῦ «ποῦ ἔχει φτάξει στ' αὐτιά μου μιὰ σου βρωμοδουλειά. Ἄνεκατεύτηκες μὲ μιὰ παραλυμένη, παρέα, ἀνάξα τῆς φώτισης σου καὶ πῆγες ἓνα βράδυ σ' ἓνα λαϊκὸ χορὸ στὴ Μπραίλα καὶ ξεπλάνεψες

ένα κορίτσι. Και τὴν ἴδια νύχτα κιόλας πλάγιασες μαζί του. Τὴν ἄλλη μέρα τὴν ξεπούλησες καὶ τῶσκάσες γιὰ τὸ Βουκουρέστι. Δεκαπέντε μέρες ὕστερα σ' ἐπίασεν ἡ Ἀστυνομία μὲ ἔνταλμα τοῦ ἀνακριτῆ. Ἐνα μῆνα τέλος ἀργότερα καταδικάστηκες σὲ μιὰν ἀτιμωτικὴ ποινὴ, δεκαπέντε μέρες φυλακὴ «ἐπὶ ἀπαγωγῇ ἀνηλίκου».

Ὁ Ἀδριανὸς κατακοκκίνισε.—"Ὅχι δὲν ἦταν διόλου ἀπαγωγή, θεῖτε. Ἡ μικρὴ ἀιέθηκε στὸ ἀμάξι θεληματικὰ, δὲν ἦταν ἀρχάρια. Τὸ θυμα αὐτηνῆς τῆς φάρσας ἤμουν ἐγώ Ἀλλιῶς θὰ ἔκανα κατὰ τὸ νόμο τρία χρόνια φυλακὴ.

— Ἴσως μὰ δὲν ἤξαιρες πὼς μιὰν ἀνήλικη δὲν ἔχει «θέληση» καὶ πὼς τὴν ὀρίζουν εἰ γονιοὶ τῆς ;

— Μὰ δὲν ζητάει θαρρῶ κι' ἀπὸ τοὺς γονιούς τῆς κανεῖς τὴν κόρη ποὺ θέλει νὰ τὴν πλαγιάσει.

— Ἐννοεῖται ! Μὰ δὲν πλαγιάζουν ὅμως καὶ τίμια κορίτσια, ποὺ τὴν ἄλλη μέρα σὲ στέλνουν στὸ φρέσκο».

Ὁ θεῖος περίμενε καμμιάν ἀπάντηση, ὁ Ἀδριανὸς ὅμως σῶπασε κ' ἔτσι ἐξακλούθησε πάλι ὁ ἴδιος.

«Ἄλλο ἀπ' αὐτὸ δὲν ἔχω νὰ σὲ μαλώσω. Χαίρω πὼς ἐξαιτίας ἀπ' αὐτὴ σου τὴν πράξη ἢ μητέρα σου ἀπ' τὴ ντροπὴ τῆς ἔπεσε βαριὰ ἀρρωστη· εἰ γονιοὶ τοῦ κοριτσιοῦ ἤρθαν καὶ γύρευαν γάμο· καὶ τὸν καιρὸ ποὺ σεργιανοῦσες ἐσὺ στὸ Βουκουρέστι, ὄλος ὁ μαχαλᾶς βούϊξε κ' εἶχε νὰ κάνει μὲ τὴ μάνα σου καὶ μὲ τὸν παραλυμένο τὸ γιόκα τῆς. Ἐσένα βέβαια λίγο σ' ἐνοιαξε αὐτὸ, καὶ μέσα στὴν ἀπενταρία σου τῆς ἔγραφες νὰ σοῦ στείλει καὶ χρήματα. Ἐκεῖνη μόλις εἶχε σηκωθεί ἀπὸ τὴν ἀρρώστια τῆς κ' ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ πάει νὰ κοφομεσιάζεται στὶς σκάφες γιὰ νὰ μαζέψει κατιτὶς καὶ νὰ σὲ προφτάξει Ἄν αὐτὸ τὸ λές ἐσὺ «υἱκὴ στοργή», ὑποκλίνομαι. Μὰ δὲν εἶναι αὐτὸ μονάχα, θὰ δεῖς πὼς εἶμαι καλὰ πληροφορημένος. Ἡ φυλακὴ σου, ἀνάγκασε τὴ μητέρα σου νὰ μαζέψει τὰ κουρέλια τῆς καὶ ν' ἀλλάξει γειτονιά καὶ νὰ κατοικήσει ἄλλοῦ μὲ ἀκριβώτερο νοίκι. Ἐπὶ τέλους θγήκες ἀπ' τὴ φυλακὴ καὶ ξεσηκώθηκες πάλι, ἀνεκατεύτηκες στὸ ἐργατικὸ κίνημα, φυλακώθηκες καὶ ξυλοκοπήθηκες σὰν ὁ χειρότερος ἀλογοκλέφτης : Ἀποτέλεσμα ἕνα μῆνα σε-

νατόριο, κλονίζεται ἡ ὑγεία σου, ἀφορμὴ νὰ πᾶς στὴν Αἴγυπτο γιὰ ν' ἀλλάξεις κλίμα, φορᾶς ἐκεῖ ἀπὸ τὴν πείνα καὶ θυμᾶσαι τὴ μητέρα σου. Ἄχ! Ἀδριανὲ, τί σοῦ λείπει ἐπὶ τέλους; Καρδιά ἢ μυαλό; Τότες ἀκριβῶς δέχτηκα τὴ μητέρα σου. . . . Ξεκομμένη, ἀποκαμωμένη, ἐρχότανε γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ της νὰ μοῦ γυρέψει λεφτὰ γιὰ νὰ στείλει στὸ παιδί της. . . . Λυπήθηκα ὄχι ἐσένα, παρὰ ἐκείνη, αὐτὸ τὸ μάρτυρα, καὶ τῆς ἄνοιξα τὴ σακκούλα μου στὴν διάθεσή της.

Ὁ Ἀδριανὸς ξέσπασε σὲ ἀναφυλλητὰ, σωριάστηκε στὰ πόδια τοῦ βρωμοκρέββατου, ἔπιασε ὀρμητικὰ τὸ κοκκαλιάρικο καὶ κρῦο χέρι τοῦ θείου του καὶ τὸ φίλησε.

«Ἡμαρτον! . . . συχώρεσέ με. . . εἶμαι ἓνας παλιάθρωπος!

— Πολὺ κλά. Λυπᾶσαι. Ἡ λύπη φέρνει καὶ τὴ διόρθωση. Πάσκισε λοιπὸν νὰ διορθωθείς, καὶ σὲ συχωρνῶ ἀπὸ τώρα καὶ θᾶσαι ὁ Ἀδριανὸς μου, ὁ ἀνιψός μου, τὸ πνευματικὸ παιδί τοῦ θείου Ἄγγελου, αὐτουνοῦ τοῦ θείου ποῦ βλέπεις ἐδῶ ἀπάνου σ' αὐτὸ τὸ παλιοκρέββατο γιὰ τὸ λάθος ποῦ ἔκανε νὰ θελήσει τὴ γυναίκα τὴν πολὺ πολὺ ὀμορφη, τὸ πολὺ πλουσιοπάροχο σπίτι καὶ τὸ πολὺ καθαρὸ πουκάμισο. Μὰ θάστα!

«Τί πρέπει νὰ κάνω θεῖτε»; μευρμούρισεν ὁ νέος σκουπίζοντας τὰ δάκρυά του καὶ ξαναπηγαίνοντας στὴ θέση του. Ὁ Ἄγγελος ὕψωσε θαριὰ - θαριὰ τὸ κοκκαλιάρικο χέρι του, ἔτσι σὰ νὰ θελε νὰ ξεστομίσει καμμιά βλαστήμια:

«Νὰ συχαθεῖς κάθε τι ποῦ μᾶς καλόρχεται καὶ μᾶς κολλακεύει, νὰ τσακίσεις τίς κεφαλιωμένες ἐπιθυμίες, καὶ νὰ παραδοθεῖς μ' ὄλη σου τὴν ψυχὴ στὴ λατρεία τοῦ πνεύματος, ποῦ εἶναι τὸ μόνον στήριγμα μέσα στὴν καταδρομὴ! Αὐτὸ ἔχω νὰ σοῦ πῶ. . . .

— «Μὰ θεῖτε!» τόλμησε ν' ἀντιτείνει ὁ Ἀδριανὸς «καταδικάζεις σήμερα ὅτι ἀγάπησες χτέες». . . .

— Πολὺ σωστά. . . . Ἐκεῖνα ὅμως ποῦ ἀγάπησα χτέες εἶναι πὺ μ' ἔφεραν αὐτοῦ ποῦ με βλέπεις σήμερα.

— Κι' ὅμως ἀγαπᾶ κανεῖς ὅτι τοῦ φέρνει εὐχαρίστηση: τὴν ὠραία γυναίκα, τὸ ἀρχοντικὸ τὸ σπίτι καὶ τὸ καθαρὸ που-

κάμισο. Τὸ γυρεύουν τὰ πάθη μας, τὸ ἀναζητοῦν οἱ αἰσθήσεις μας.

— Ἀληθοφάνειες, Ἀδριανέ. . . . Τίποτα ἄλλο παρὰ ἀληθοφάνειες! . . . Ἡ ἀναστάτωση ποὺ κάνουν τὰ πάθη μας κ' οἱ αἰσθήσεις μας εἶναι πολὺ πιὸ δυσανάλογη ἀπὸ τὴ δύναμή τους γιὰ τὴν εὐδαιμονία.

— Εἶναι ἡ ἀναστάτωση τῆς καρδιάς μας!

— Ἡ καρδιά μας! Εἶναι κακούργα! ἔκραξεν ὁ ετοιμοθάνατος μὲ μιὰν ὑπέρτατη προσπάθεια ποὺ τὸν ἐξάντλησε. Τὰ λόγια του δὲν εἶχαν πιά τὸν τόνο ἀνθρώπινης φωνῆς καὶ δὲν ἦταν παρὰ ἔρρινες σφυριγματιῆς μονάχα. Μιὰ μεγάλη σιωπὴ ἀκλούθησε ὕστερα ἀπὸ τούτη τὴ φράση. Τὸ κεφάλι καὶ τὰ χέρια τοῦ ἀρρώστου γυρίσανε μιὰ πρὸς τὸν τοῖχο, τεντωθήκανε καὶ ξυλιάσανε. Ὁ Ἀδριανὸς νόμισε πὼς ὁ θεὸς θὰ ξεψυχοῦσε. Ὁχι. Ὁ θεὸς Ἄγγελος σκεφτότανε ἀκόμα. Ἐναγύρισε πρὸς τὸν Ἀδριανὸ καὶ τὸν κοίταξε καλὰ - καλὰ μὲ τ' ἄγρια μάτια του, ποὺ ἐξηγοῦσαν περισσότερο κι' ἀπὸ τὰ λόγια τὸν τραγικὸ τοῦ μυαλοῦ του ἀγῶνα.

Ὑστερα χωρὶς διόλου νὰ πάψει νὰ τὸν κυτάξει, σφύριξεν ὁ Ἄγγελος δυνατὰ - δυνατὰ καὶ βιαστικὰ γιὰ ν' ἀποδείξει, θαρρεῖς, στὸν ἀνιψό του πὼς περιγελοῦσε τὸ θάνατο.

Τὸ παιδί ἤρθε μὲ τὰ τρεχιά, ὁ θεὸς κατάπιε τὸ ταχτικὸ του, ἔγλυψε τὰ ξασπροθωριασμένα του ἀχείλια καὶ χαμογέλασε γιὰ τὴ νίκη του πρὸς στήν ἀνυπαρξία.

* * *

«Ἡ καρδιά μας; Ἡ καρδιά μας; . . . Ἄς τὴν κλάψουμε Ἀδριανέ! . . . Αὐτὴ τὴ φούχτα τὸ κρέας ποὺ δὲν παύει νὰ χτυπᾷ, αὐτὸ τὸ γογγύλι, αὐτὴ τὴν στρουμπουλή βορβομάνα, ποὺ κλείνει μέσῃ τῆς τὴν Αἰωνιότητα, ποὺ δέρνεται ἀπὸ τὴν αἰώνια κίνηση καθὼς θὰ νοιώσει τὴ ζεστασὰ τῆς γυναικείας κοιλιᾶς, τότες ποὺ σίγουρα δὲν εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ κεφάλι καρφίτσας, ποὺ νογᾷ καὶ χτυπᾷ καὶ συγκινιέται καὶ χαίρεται κ' ὑποφέρει καὶ χτυπάει ἀκατάπαυτα, ἀπὸ κείνη τὴν ὥρα ποὺ γένεται ὡς τὴν ὥρα ποὺ σβύνει. Μὰ αἶντε! Ἄς μὴν τὴν ἀδικοῦμε αὐτὴ τὴν καϋμένη κακούργα! Μᾶς ποτίζει φαρμάκια ἀρκετὰ, εἶναι ἀλήθεια, μὰ τὸ κάνει παληκα-

ρίσα και γενειόδωρα. 'Α... χά! όρίστε οί θύμησες... Οί άγιες οί θύμησες!... 'Επί τέλους άς ζήσουμε άκόμα λιγάκι έτοϋτα τά φοβερά περασμένα!

...
 "Αν οί πηγές τών δακρύων μου δέν είχαν στερέψει, θά έχουναν πρόθυμα λίγα, για τόν άντρα που ήμouνα πριν είκοσι χρόνια... Βρισκόμουνα τότες στο ύψος τής εϋτυχίας μου και τó αίμα μου, στη βράση του άπάνου, μ' έκανε νά ζώ έκατό μαζεμένες ζωές. Τίποτα άπ' ό,τι γενότανε γύρω μου δέν τó στερήθηκα, θές πίκρα, θές χαρά. Και στον καυγά και στο γλέντι παρών ό θειος 'Αγγελος. 'Εγώ στραγγουλοϋσα και τó πρώτο και τó στερνό κρατοπότηρο, κ' έγώ ήμouνα πάλι που άντεχα ό στερνός στην άμάχη!... Γιατί—Θεούλη μου παντοδύναμη!—είναι ώραίο ν' άκοϋς νά χτυποϋν τά μιλιγγια σου στο γκλου - γκλου που κάνει τó «αίμα του χριστου» σαν κατεβαίνει στο αναμμένο «φοϋγάρο» μας, κ' είναι κι' ώραίε νά σπάς τά πλευρά του ξετσιπωτου που σου κάνει τόν κάργα. Και ξαίρεις πώς στις γιορτές μας «τó αίμα του χριστου» άνεκατώνεται πολλές φορές με τó ανθρώπινο αίμα. "Ενα τέτιο πράμα γένηκε τά Χριστούγεννα, όπως θά σου διηγηθώ· έξάλλου πρέπει και νά τó θυμάσαι λίγο, γιατί άνεκατεύτηκς κάπως και σϋ σε έκείνη τήν κραιπάλη.

(έχει συνέχεια)

Μεταφρ. Κ. ΦΡΙΛΙΓΓΟΣ

ΕΡΡΙΚΟΣ ΙΨΕΝ

Γεννήθηκε στὰ 1828, στὴ νορδηγηκὴ πρωτεύουσα Χριστιάνια—σήμερὰ τὴ λένε Ὁσλο.— Χρονολογικὴ σειρά τῶν ἔργων του :

Μπράντ (1866). Πέερ Γκύντ (1867). Αὐτοκράτορας καὶ Γαλιλαίος (1874). Τὰ στηρίγματα τῆς Κοινωνίας (1877). Τὸ Κουκλόσπιτο (1879). Οἱ Βρυκόλακες (1881). Ὁ ὀχτρός τοῦ Λαοῦ (1882). Ἡ Ἀγριόπαπια (1884). Ρόσμερσχολμ (1886). Ἡ Κυρὰ τῆς Θάλασσας (1888). Ἐντα Γκάμπλερ (1890). Σόλνες ὁ Οἰκοδόμος (1892). Ὁ μικρὸς Ἐγιολφ (1894). Γιάννης Γαβριήλ Μπόρκμαν (1896). Ἀμαθὰ ξυπνήσουμε ἀνάμεσα στοὺς πεθαμένους (1899). Στὰ τριάντα του μετριάπέντε χρόνια καὶ πρὶν φύγει ἀκόμα ἀπὸ τὴν πατρίδα του γιὰ τὴν Ἰταλία, εἶχε γράψει καὶ μερικὰ ἔργα ἱστορικὰ, ὀλίγε σχεδὸν ξεχασμένα σήμερὰ. Εἶτανε τὰ νεανικά του ἀμαρτήματα. Οἱ Μνηστῆρες τοῦ Στέμματος (1863), θεωροῦνται τὸ καλλίτερο τῆς νεανικῆς του αὐτῆς ἐποχῆς..

Θὰ συμβεῖ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, μετὸν Ἰψεν, ὅτι συνέβη καὶ μετὰ ἄλλους κορυφαίους δημιουργούς. Κατὰ περιόδους, σὰ νὰ κουράζεται ὁ κόσμος ἀπὸ τὸν ὄγκο τους. Καὶ γιὰ ξεκούρασμα, προτιμᾷ νὰ τοὺς ξεχνᾷ. Οἱ διαστικοὶ, ἐξηγώντας ἐπιπόλαια αὐτὴ τὴν παροδικὴ ἀδιαφορία, βγάζουνε συμπεράσματα ὀριστικῆς καταδίκης. Ἀκόμα κι' ὁ Σαίξπηρ πλήρωσε τὸ φόρο του σ' αὐτὴ τὴ νεκροφάνεια. Τὸ ἴδιο θὰ γίνεῖ καὶ μετὸ Νίτσε. Ἴσως καὶ μετὸ Δοστογιέβσκη.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἀρκετὰ ἔργα τοῦ Ἰψεν θὰ σβύσουνε ὀριστικά. Τὰ συστατικά τους, χλωμὰ, ἀποκλειστικά, πολὺ διανοητικά, δὲν ἀντέχουνε στὸ πέρασμα τοῦ χρόνου. Τότε πού τὰ χειροκροτοῦσε ὁ εὐρωπαϊκὸς κόσμος, εἶχανε τὸ προνόμιο τῆς nouveauté. Τὸ χυμὸ τῆς ἐπαναστατικῆς —γιὰ τὴν ἐποχὴ τους— τόλμης. Γιὰ παράδειγμα ἀναφέρω αὐτοὺς τοὺς ἴδιους Βρυκόλακες, πού εἶχανε τότε ξετρελλάνει τοὺς φιλολογικοὺς κύκλους ὅλης τῆς Εὐρώπης. Σὰ φαντάσματα φαίνονται σήμερὰ τὰ πρόσωπα αὐτὰ, ὅσο καλογραμμένο κι' ἂν εἶναι τὸ ἔργο. Ὅταν ὅμως ὁ Ἰψεν ἀφίνει κατὰ μέρος τὴν ἠθικολογικὴ του διάθεση κι' ἀντικρῶζει τὰ ἀνθρώπινα πάθη, τὶς αἰώνιες συγκρούσεις τοῦ «γυμνοῦ» ἀνθρώπου, ὅταν κορυφώνεται ἡ διαισθητικὴ του λογικὴ, βλέπουμε τότε νὰ ὑψώνονται οἱ ρωμαλέοι τύποι, οἱ γεμάτοι ζωὴ καὶ

χρῶμα καὶ κίνηση. Ἡ τοπικὴ ἀτμόσφαιρα ποὺ τυλίγει ὅλα του σχεδὸν τὰ δράματα πέφτει σὲ δευτέρη μοῖρα καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὁ αἰώνιος ἄνθρωπος, κρυφοβγαίνει καὶ στηλώνεται ὀρθός, ζωντανός καὶ . . . ἀξιολύπητος. Γιατί ὁ Ἴψεν εἶναι θετικὰ ἀπαισιόδοξος.

Ἡ ἀπαισιοδοξία τοῦ Ἴψεν δὲν εἶναι φιλοσοφικὴ διάθεση. Οὔτε ἀποτελεσματικὴ διανοητικῆς σειρᾶς συλλογισμῶν. Μὰ οὔτε καὶ ψυχικὴ διάθεση. Ἀπεναντίας ὁ Ἴψεν εἶναι ξεστρελλαμένος μὲ τὴ ζωὴ. Δὲν τὴν εὐλογεῖ, βέβαια, σὲ κάθε της φανέρωμα, ὅπως, π. χ. ὁ Σαίξπηρ. Τὴν κρίνει ὅμως ἄξια γιὰ κάθε λογῆς ἰδανικό. Νὰ ἢ κεντρικὴ γραμμὴ τῶν ἔργων του : ἡ ζωὴ μὲ τὰ ἰδανικά της. Οἱ ἥρωες του — ὅλοι σχεδόν — ἔχουνε ἰδανικά. Γι' αὐτὰ ζοῦνε. Γι' αὐτὰ ἀγωνίζονται σκληρά. Ὅλα ἢ τίποτε, εἶναι ἢ κρυφὴ κραυγὴ τῆς ψυχῆς τους. Καὶ, ὅπως εἶναι ἀνθρώπινο καὶ φυσικό, στὸν ἀγῶνα αὐτὸν τσακίζονται. Καὶ τότε ξεπροβάλλει ἢ ἀμφιβολία μὲ ὅλες τὶς συνέπειες τῆς ἀπαισιοδοξίας ψυχικῆς ταραχῆς.

Συμπέρασμα : Δὲν ὑπάρχει προκαταβολικὴ ἀπαισιοδοξία στὰ ἔργα τοῦ Ἴψεν. Οἱ περισσότεροι ἥρωες (Σόλνες, Νόρα, Μπόρκμαν, Ρόζμερ), εἶναι τύποι δυνατοί. Σχεδόν σκληροί. Ἔτοιμοι νὰ παλαίψουν «μέχρις ἐσχάτων». Ἡ ζωὴ ὅμως εἶναι πιὸ δυνατὴ. Τοὺς κουρελιάζει. Μιὰ δλοφάνερη νιτσεϊκὴ πνοὴ περνᾷ ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν ἰψενικὴ δημιουργία. Ὅχι ἀπὸ ἐπίδραση. Ἀπλούστατα, ἀπὸ σύμπτωση ἰδιοσυγκρασιῶν τῶν δυὸ αὐτῶν κορυφαίων μυαλῶν τῆς χθесινῆς Εὐρώπης.

Κατὰ κανόνα, οἱ διάφοροι κριτικοί, ἅμω παιζότανε ἓνα κινουόργιο ἔργο τοῦ Ἴψεν, ἰδρώνανε νὰ βροῦνε τὶς ιδέες ἢ τὴν Ἰδέα ποὺ ἤθελε νὰ «ὑποστηρίξει ὁ συγγραφεύς.» Ὁ Ἴψεν θύμωνε. «Δὲ γράφω, ἔλεγε σὲ γράμματά του καὶ πρὸς τὸν κόμητα Προζὸρ καὶ πρὸς τὸν Μπρακντὲς, γιὰ νὰ ὑποστηρίξω ὠρισμένες ιδέες. Γράφω κείνα ποὺ βλέπω γύρω μου». Τώρα ποὺ μᾶς χωρίζει κάποια χρονικὴ ἀπόσταση, μπορεῖ κανεὶς νὰ τονίσει ὅτι δίκιο εἶχανε καὶ οἱ κριτικοὶ καὶ ὁ Ἴψεν. Ἀφήνοντας κατὰ μέρος τοὺς ἀρχαίους τραγικούς, δυὸ μονάχα καλλιτεχνικὲς κορυφὲς ξαίρω ποὺ μετουσιώνανε σὲ ἔργα τέχνης τὴ Ζωὴ, δίχως νὰ τὴ χρωματίσουνε μὲ τὸ ἐγὼ τους : τὸ Σαίξπηρ καὶ τὸ Μολιέρο. Γιὰ τὸν Ἴψεν δὲ συμβαίνει, μοῦ φαίνεται, τὸ ἴδιο. Ἡ διανοητικὴ του ὁρμὴ δὲν εἶναι ἀποκλειστικὰ ἀντικειμενικὴ. Τὶς ιδέες του τὶς ἀγαπᾷ. Μὲ ὅλη του τὴ δεξιολογία, δὲν τὰ καταφέρνει νὰ τὶς κρύψει. Μεταφράζω ἐδῶ τὶς γνώμες του γιὰ τὴν ἠθικὴ κατάσταση τῆς Χριστιανίας, τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας του, ἀπὸ συνέντευξη του μὲ κάποιον ἐγγλέζο δημοσιογράφου, τὸ Ρόμπερτ Σέραρντ, στὰ 1894 :

«Ἡ Χριστιανία εἶναι ἡ πιὸ ἀνήθικη πολιτεία τῆς Εὐρώπης καὶ δὲν ὑπάρχει μέρος πιὸ κατάλληλο γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ θέλει νὰ μελετήσῃ τὴ σύγχρονη κοινωνικὴ ζωὴ. Μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς πὼς ὁ γάμος, π. χ., δὲν ὑπάρχει πιά ἐδῶ. Ἡ ἀστυνομία ἔχει καταργήσει τὴν ἀνεγνωρισμένη πορνεία. Οἱ νέοι μας, λοιπόν, ριχτήκανε στὴν κρεβατοκάμαρα τοῦ γεί-

τονά τους. Καί, κατὰ δεύτερο λόγο, ἡ ἀνηθικότητα ἢ σημερινή ἔχει ἀφορμὴ τὶς νομικὲς εὐκολίες γιὰ τὸ διαζύγιο. Τὸ διαζύγιο παίρνεται, σήμερα, τόσο εὐκολα, ὅσο καὶ ἡ ἄδεια τοῦ γάμου. Δὲ συντρέχουν λοιπὸν, ἐδῶ, (στὴ Νορβηγία), οἱ λόγοι ποὺ δημιουργοῦνε ἄλλοῦ τὶς λεγόμενες «ἐλεύθερες ἐνώσεις», ὅπως γίνεται στὴ Γερμανία καὶ στὴ Γαλλία, ὅπου τὸ διαζύγιο δὲν τὸ παίρνεις τόσο εὐκολα. Οἱ δρόμοι τῆς Χριστιανίας εἶναι, βέβαια, πολὺ καθαροί. Τὰ σπίτια ὅμως, οἱ φαμίλιες τους, κρύβουνε ἀκαθαρσίαι. Ἡ ζωὴ «μὲ τοὺς τρεῖς» (σ. μ. ἀντρόγυνο καὶ ἐραστῆς ἢ ἐρωμένη), λουλουδιζεῖ ἐδῶ ὅπως πουθενά ἄλλοῦ. Καί, μιὰ ποὺ κηρύξαμε τὴν ἰσότητά των φύλων, συμβαίνει κάποτε ὁ Τρίτος νὰ εἶναι γυναίκα. Γίνονται, σήμερα, στὴ Νορβηγία πολλές κωμικὲς ἱστορίες, πολὺ πιὸ κωμικὲς ἀπ' ὅ,τι θὰ μπορούσε νὰ πλάσει μὲ τὴ φαντασία του ἕνας γάλλος βωντεβιλίστας».

Δὲ θγάζω γενικὰ συμπεράσματα ἀπὸ τὴ συνέντευξη τούτη, οὔτε τὴν παίρνω τοῖς μετρητοῖς. Ἐχωρίζω μονάχα ἕνα κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς ιδιοσυγκρασίας τοῦ Ἴψεν: τὴν ἠθικὴν του ὑπόστασιν. Δὲν ἀδιαφορεῖ γιὰ τὰ ζητήματα τῆς κοινωνικῆς ἠθικῆς. Ἀπεναντίας, τοῦ κάνουνε ἰδιαίτερη ἐντύπωση καὶ τὸ *ménage à trois* τὸ θεωρεῖ κατηγορηματικὰ ἀνήθικο. Μ' ἄλλα λόγια, ἠθικολογεῖ. Γιὰ τοῦτο εἶπα παραπάνω ὅτι ὁ Ἴψεν ἀγαπᾷ τὶς ιδέες του καὶ ὅταν ἡ Ἔντα Γκάμπλερ, παραζαλισμένη, νοιώθει τὴν ἀνάγκη νὰ ἐγκληματίσει, θαρρεῖς πὼς κρυφακοῦς τὴν ἐπιτιμητικὴν φωνὴν τοῦ δραματουργοῦ νὰ τὴ σπρώχνει, χαιρέκακα, στὴ μοίρα τῆς καταστροφῆς.

Τὸ «ἀφέωνταί σοι αἱ ἀμυρτίαι» δὲν τὸ ἀντικρῦζεις στὸ ἔργο τοῦ Ἴψεν, ὅπως, π. χ., στοῦ Δοστογιέβσκη. Νὰ ἡ τεράστια διαφορὰ ποὺ διακρίνει τὸ ἔργο τοῦ μεγάλου Νορβηγοῦ, ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ πνοὴ ποὺ διαχύνει ὀλάκιαιρο, σχεδὸν, τὸ ἔργο τοῦ Δοστογιέβσκη. Ὁ ἕνας, πουριτανός. Δίχως αἰσθηματισμούς. Χωρὶς προκαταβολικὴ συμπόνια γιὰ τοὺς ἥρωες τῶν ἔργων του. Ὁ ἄλλος, χριστιανικώτερος, ἔτοιμος ν' ἀγκαλιάσει μέσα στὸ κῦμα τῆς ἀνεξάντλητης ἀγάπης του ὁποιοδήποτε φανέρωμα τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς.

Ὅταν πρωτοφάνηκε ὁ Ἴψεν, κυρίαρχοι τοῦ Θεάτρου εἶτανε, κυρίως, οἱ Γάλλοι. Ὁ Ὠζιέ, ὁ Δουμάς, ὁ Σκριμπ. Τὰ ἔργα τους, καλογραμμένα, μαλακά, ἀπλᾶ, ἀνώδυνα ἠθογραφήματα, ἢ χαρὰ καὶ ἢ ἡδονὴ τῆς ἀστικῆς τάξης, ποὺ λαχταροῦσε νὰ βλέπει στὸ Θεάτρο μιὰν εἰκόνα τῆς δικῆς τῆς ζωῆς, δίχως μεγάλα πάθη, δίχως ἰδανικὸ, χωρὶς ιδέες! Ἐαφνικὰ, ἢ μέτρια, ἢ ἀπλῆ κ' ἢ αἰσιόδοξη θεατρικὴ ἀτμόσφαιρα δέχεται τοὺς μεγάλους ἰψενικοὺς τόνους. Ψυχικὸ βάθος, σκληρὴ ἀνάλυση τῆς ζωῆς, περίπλοκες ψυχικὲς καταστάσεις, εἰκόνας γιομάτες πάθος, φρίκη καὶ θάνατο. Σαστίσανε ὅλοι τους. Τὰ χάσανε. Καί, ἐπὶ πλέον, μιὰ θεατρικὴ ἀρχιτεκτονικὴ τόσο ἀντρίκια, τόσο τέλεια, ποὺ, μπροστά της, «Ἡ κυρία μὲ τὶς κομέλιες» ἔκανε τὴν ἐντύπωση αἰσθηματολογικῆς φάρσας. Θέλετε μιὰ κάποια σύγκριση; Συλλογισθῆτε, π. χ. τὸν Ἡ -

λίθιο του Δοστογιέβσκη συγκρινόμενο με το καλλίτερο, έστω, ρομάντζο του Ανατόλ Φράνς. Τιμᾶ τῆ γαλλικῆ διανόηση τὸ γεγονός ὅτι, ταυτόχρονα με τοὺς Γερμανοὺς καὶ πιὸ θερμὰ ἀκόμα, χειροκροτήσκανε δίχως ἐπιφυλάξεις τὸ ἰφενικὸ ἔργο.

Ὁ Μπράντ, ὁ Αὐτοκράτορας καὶ Γαλιλαῖος, ὁ Πέρ - Γκύντ, εἶναι τὰ «κατ' ἐξοχήν» ποιητικὰ ἔργα τοῦ Ἴψεν. Ἀξιζοῦνε τὰ δυὸ πρῶτα κυρίως, ξεχωριστῆ μελέτῃ. Ἴσως δοθῆ εὐκαιρία, ἀργότερα. Ὁ ἀληθινὸς ὡστόσο ποιητῆς δὲ ζυγιάζεται με ὠρισμένα ἔργα. Ἡ ἀληθινὴ ποίηση δὲν ἀναγνωρίζει ὠρισμένα φιλολογικὰ εἶδη. Ἡ λυρικὴ διάθεση τοῦ Ἴψεν, ἡ δύναμη τῆς δημιουργίας ζωντανῶν μορφῶν, τὸ ζύμωμα τῆς ψυχῆς του με τὶς βαθιὰς πηγὰς τῆς ζωῆς, τὸ ἀγνὸ ἀντίκρουσμα τῆς Δημιουργίας, σπαρταροῦνε δροσερὰ καὶ ἀκμαῖα καὶ στὰ πιὸ ρεχλιστικὰ του ἔργα καὶ —χωρὶς καμιά ρωμαντικὴ διάθεση— δὲ μπορῶ νὰ πῶ ἂν ἡ ποιητικὴ δροσιὰ τοῦ «Ἄμα θὰ ξυπνήσουμε» ἢ τοῦ «Ρόζμερσχολμ» ἢ τοῦ «Μπόρκμαν», δὲν ἔχουνε τὴν ἴδια ρωμαλέα πνοή με τὸν καθαρὸ λυρισμὸ τοῦ «Μπράντ.»

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν δραμάτων τοῦ Ἴψεν εἶναι ἀπὸ τὰ τελειότερα ὑποδείγματα ποὺ παρουσίασεν ἡ εὐρωπαϊκὴ λογοτεχνία. Ἡ συγκεντρωτικὴ δύναμη τῶν φράσεων, τὸ ἐσωτερικὸ δέσιμο, ἡ ὑποβλητικὴ διάταξη τοῦ διαλόγου του εἶναι ἀνώτερα κριτικῆς. Πῶς, τώρα, καταφέρνει νὰ δημιουργεῖ ἀτμόσφαιρα τόσο ἀγνὰ ποιητικὴ με μέσα φραστικὰ τόσο ρεχλιστικῆς τεχνοτροπίας, εἶναι ζήτημα ποὺ βρίσκει τὴ λύση του στὴν ἀπλὴ σκέψη ὅτι ὁ ἀγνός, ὁ θρεμένος με τὶς πηγαῖες δυνάμεις τῆς ζωῆς τεχνίτης, δὲ μποδίζεται ἀπὸ σχολές, οὔτε ἀπὸ ὠρισμένες τεχνοτροπίες. Τὶς ἐξουσιάζει καὶ φανερώνει τὴ δύναμη του πιὸ ἔντονα καὶ πιὸ ἀναγλυφικὰ.

*
* *

Τὸ ἰφενικὸ ἔργο, στὸ σύνολό του, εἶναι ἓνας σταθμὸς στὴν τέχνη καὶ στὴ σκέψη τοῦ περασμένου αἰῶνα. Ἡ ἐπίδρασή του εἶταν τεράστια. Καὶ θὰ θαστάξει πολὺ. Μονάχα στὰ μισοπολιτισμένα μέρη —ὅπως π. χ. στὴν Ἑλλάδα,— στάθηκε ἡ ἐπίδρασή του σχεδὸν ὀλέθρια. Πλημμύρισε, τότε, ὁ τόπος μας ἀπὸ τοὺς πιὸ κωμικοὺς ἰφενικοὺς τύπους. Ὅσοι ἀπὸ μᾶς εἶχανε κάποιο ὠχρὸ, ἔστω, δραματικὸ τάλαντο, μᾶς φουρνίρανε τὰ πιὸ παράξενα κατασκευάσματα, πρόσωπα καὶ πράγματα ὀλότελα ἄσχετα με τὴ ψυχὴ μας, με τὰ ἔθιμά μας, με τὶς μικρὲς, ἔστω, σκέψεις μας, γενικὰ με τὴ ζωὴ μας. Ἄν ἀπὸ τὸν ἰφενικὸν αὐτὸ κυκεῶνα κατασταλάξει καὶ μιὰ, ἔστω, σταλαματιὰ σοβαρότερης θεατρικῆς ἀντίληψης με θεμέλιο τὴ δικὴ μας τὴ ζωὴ καὶ με ἰδανικὸ τὴν ἰφενικὴν εὐλικρίνεια καὶ τὴν διαμαντένια ἀρχιτεκτονικὴ του, ἡ νεοελληνικὴ μας γραμματολογία δὲν θὰ τὸ μετανοιώσει, βέβαια.

Χ. Μ.

Τὰ «ΛΕΣΒΙΑΚΑ ΦΥΛΛΑ» εἶναι μιὰ προσπάθεια πού βγαίνει μέσα ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Μυτιλήνης, κάτι περισσότερο ἀκόμα, εἶναι ἴσως ἀποτέλεσμα τῆς ἀγάπης τοῦ Λεσβιακοῦ κόσμου πρὸς τὰ νεοελληνικά καὶ γενικά πρὸς τὰ νεώτερα γράμματα. Ἕνας παλιὸς πόθος τῶν Λεσβίων διανοουμένων νὰ δημιουργηθῆ ἓνα ἰδιαίτερο πνευματικὸ κέντρο, μιὰ ἰδιαίτερη ἐστία, πού νὰ τοὺς συγκεντρώνει σὲ μιὰ ἐνιαία προσπάθεια καὶ νὰ τοὺς διερμηνεύει μέσα στὸ ἰδιαίτερο, γνῶριμό τους περιβάλλον, γίνεται πιά, ὕστερα ἀπὸ τόσες ἀμφιβολίες καὶ τόσα ἐμπόδια, πραγματικότητα.

Ἀπὸ πολλὰ χρόνια, ἀπὸ τὸν περασμένο ἀκόμα αἰῶνα ὑπῆρχαν πάντα στὴ Μυτιλήνη μερικοὶ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων, πού ἡ ἐργασία τους εἶναι σκορπισμένη μέσα σὲ διαφόρους καιροὺς καὶ σὲ διάφορη δράση. Μέσα στὴν ἱστορία τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων τὸ νησί μας ἔχει τοὺς ξεχωριστοὺς καὶ χαρακτηριστικοὺς του ἀντιπροσώπους. Ὁ Βερναρδάκης καὶ ὁ Ἐφταλιώτης στέκονται πάντα γιὰ τὴ Μυτιλήνη δυὸ σεβάσμιες σκιές καὶ γιὰ τοὺς διανοουμένους τῆς δυὸ ὁδηγήτριες, ἐπιβλητικὲς παραδόσεις. Ἡ πλατιὰ πνευματικὴ κίνηση, πού ἄρχισε ὕστερα ἀπὸ τὴ γλωσσικὴ ἐπανάσταση στὴν Ἑλλάδα, ἔφερε κι' ἐδῶ ἓνα δυνατὸν ἄνεμο στὴν πνευματικὴ ζωὴ καὶ δυνάμωσε περισσότερο τὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κόσμου γιὰ τὰ σύγχρονα ἑλληνικά γράμματα. Ἀποτέλεσμα τῆς κίνησης αὐτῆς ἦταν τότε τὸ περιοδικὸ «Χραυγὴ» (1912—1915) καὶ φαινόμενο πολὺ χαρακτηριστικὸ ἐπίσης οἱ διάφορες ἐκδόσεις περιοδικῶν ἀπὸ νέους μὲ θερμοὺς ἐνθουσιασμοὺς καὶ μὲ ἀδιαμόρφωτες πάντα νεανικὲς τάσεις. Ὅλη ἡ κίνηση ἐκείνη βρῆκε πάντα ἐδῶ εὐνοϊκὸ ἔδαφος καὶ θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ ποῦμε πρὸς ἔπαινο τοῦ νησιοῦ μας πὼς ἐδῶ γλωσσικὸ ζήτημα δὲν ὑπάρχει, ἢ τοῦλάχιστο δὲν ὑπάρχει φανατισμὸς καὶ ἀντίδραση πρὸς τὸ δημοτικισμό. Ἡ ζωὴ εἶναι ἐλεύθερη νὰ ἐξελιχτῆ πέρα ἀπ' αὐτὸ τὸ σκόπελο.

Σήμερα οἱ Λέσβιοι πού γράφουν καὶ πού ἀσχολοῦνται γενικά μὲ τὰ γράμματα καὶ μὲ τὶς τέχνες, εἶναι περισσότεροι καὶ τὸ περιοδικὸ αὐτὸ βγαίνει ἀπ' ἀνάμεσά τους μὲ τὸ σκοπὸ νὰ συγκεντρώσει τὴ σκόρπια ἐργασία τους, νὰ φανερώσει τὶς τάσεις τους, νὰ ἐκφράσει τὶς σκέψεις τους καὶ νὰ σταθῆ ὡς ἓνα σημεῖο παρακίνηση καὶ ρυθμιστῆς γιὰ τὴ μελλοντικὴ ἐξέλιξή τους.

Δὲν πρέπει νὰ φανῆ σὰ μιὰ ἐκδήλωση στενὴ, τοπικιστικὴ. Κάθε ἄλλο. Εἶναι ἓνα ὄργανο μονάχα τοπικὸ, πού φιλοδοξεῖ φυσικά νὰ ξανοιχτῆ καὶ σὲ πλατύτερους κύκλους καὶ νὰ συνεργασθῆ ἀκόμα μαζύ τους. Ἄν ὑπάρχει κάποιος κεντρικώτερος σκοπὸς, κάποια ἰδιαίτερη τάση γύρω στὰ «Λεσβιακὰ Φύλλα», αὐτὴ εἶναι νὰ στραφοῦμε ὅσο μπορούμε περισσότερο πρὸς τὸν ἑαυτό μας, πρὸς τὸ ἀληθινὸ μας ἐγὼ καὶ πρὸς τὸ

φυσικό μας περιβάλλον, νὰ ἀντλήσουμε ἀπὸ τὶς καθαρὲς, τὶς ἄμεσες πηγὲς τῆς ζωῆς μας καὶ νὰ διερμηνέψουμε, ὅσο μποροῦμε, τὸν ἰδιώτερο ψυχικὸ κόσμον τῆς ζωῆς αὐτῆς ποὺ μᾶς περιβάλλει. Ἐκναγυρίζουμε ἔτσι μὲ κάποιον τρόπο πρὸς τὴν Ἑλληνικὴ ζωὴ, μὲ τὴν πλατύτερη ἔννοια τοῦ ὅρου, κι' αὐτὸ μᾶς ἐνώνει μὲ ὅλους ἐκείνους ποὺ ἐργάζονται μὲ ἀνάλογο τρόπο. Ἡ συνεργασία τους ἔθα μᾶς ἦταν πάντα ἐπιθυμητὴ καὶ καλοπρόσδεχτη.

Περ' ἀπ' αὐτὸ, τὰ «Λεσβιακὰ Φύλλα» θὰ προσπαθήσουν νὰ παρακολούθησον ὅλη τὴν πνευματικὴν ζωὴ τῆς Ἑλλάδος, στὰ διάφορα ρεύματα καὶ προβλήματα τῆς, κι' ἀκόμα, μέσα στὰ ὅρια τῶν δυνάμεών τους, καὶ τὴν ξένη.

Τὰ «Λεσβιακὰ Φύλλα» θέλουν ἀκόμα νὰ παρουσιάσουν ὅ,τι καλλίτερον ἔχει ἡ Λέσβος σὲ λαϊκὴ ποίηση καὶ τέχνη (τραγούδι, μουσικὴ, παραμῦθι, χειροτεχνία, ἀρχιτεκτονικὴ κ.τ.λ.), θέλουν γενικὰ νὰ μελετήσουν τὴ λαογραφία τοῦ νησιοῦ καὶ γι' αὐτὸ θὰ τοὺς ἦταν πολὺτιμη κάθε σχετικὴ συλλογὴ ἢ μελέτη. Ὅσοι μποροῦν καὶ θέλουν νὰ μᾶς βοηθήσουν σ' αὐτὸ, θὰ τοὺς παρακαλέσουμε ἀπὸ τώρα νὰ μὴν ἀργήσουν. Σὲ κατοπινώτερα φύλλα θὰ προσπαθήσουμε νὰ δώσουμε καὶ ἀνάλογες ὁδηγίες. Ἐπίσης τὰ «Λεσβιακὰ Φύλλα» ἐνδιαφέρονται γιὰ κάθε μελέτη σχετικὴ μὲ τὴν ζωὴ καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ νησιοῦ. Πρέπει ἀκόμα νὰ προσθέσουμε πὼς ἀπὸ τὸν κύκλον τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν δὲν ἀποκλείονται καὶ συνεργασίες γιὰ τὴν λαογραφίαν τῶν γειτονικῶν νησιῶν καὶ μάλιστα τοῦ προσφυγικοῦ κόσμου τῆς Ἀνατολῆς ποὺ βρίσκεται ἀνάμεσά μας.

ΠΑΝΑΪΤ ΙΣΤΡΑΤΙ.— Ἄν δημοσιεύουμε κι' ἐμεῖς μὲ τὴν σειρά μας ἓνα κομμάτι τοῦ Παναίτ Ἰστράτι, —ἀπὸ ἓνα γνωστὸ του ἔργον, τὸ «Θεῖο Ἄγγελον»— δὲν τὸ κάνουμε καὶ τόσο, ὅπως θὰ μποροῦσε ἴσως νὰ φανῆ, ἀπὸ μόδα. Ἡ πρώτη σκέψις μας ἦταν νὰ τὸ δημοσιέψουμε τὴν ἐποχὴν ποὺ ὁ Ἰστράτι ἦταν ἀκόμα ἐδῶ, στὴν Ἑλλάδα, γιὰτὶ τότε ἦταν νὰ βγεῖ καὶ τὸ περιοδικόν. Μὰ καὶ τώρα ἀκόμα μᾶς φαίνεται πὼς δὲ χάνει οὔτε τὸ ἐνδιαφέρον του, οὔτε τὴν σημασίαν του.

Τὸ πέρασμα τοῦ Π. Ἰστράτη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα μᾶς ξύπνησε ἐδῶ κάποιες ἰδιαίτερες συγκινήσεις, μᾶς θύμισε κάποιον ἰδιώτερον περιστατικόν. Ὑπάρχει ἐδῶ μὴ μικρὴ ἱστορία γύρω στὸν Ἰστράτη, τοῦλάχιστον γύρω σὲ μερικὰ ἔργα του. Ὁ συνεργάτης μας κ. Κ. Φριλίγγος, ἓνας θερμὸς φίλος καὶ ἐνθουσιασμένος θαυμαστής τοῦ Παναίτ Ἰστράτη, εἶχε μεταφράσει ἐδῶ καὶ κάμποσον καιρὸ ἔτσι αὐθόρμητα, ἀπὸ προσωπικὴ ἀγάπη, τὰ δύο πρῶτα του ἔργα, τὴν «Κυρὰ Κυραλίνα» καὶ τὸ «Θεῖο Ἄγγελον». Ζήτησε τότε μ' ἓνα γράμμα του ἀπὸ τὸ συγγραφεὴ τὴν ἄδεια νὰ τὰ ἐκδόσει κι' ὁ συγγραφεὴς τοῦ ἀπάντησε μ' ἓνα εὐγενικώτατον γράμμα πὼς ἦταν ἀναγκὴ νὰ πευθυνθῆ στὸν ἐκδότην του. Ὁ ἐκδότης πάλι τοῦ ἔγραψε πὼς ἡ ἄδεια γιὰ τὴν ἐκδόσιν τῶν ἔργων τοῦ Π. Ἰστράτη στὴν Ἑλλάδα

ἔχει δοθεὶ ἤδη σ' ἄλλον ἐκδότη, στὴν Ἀθήνα, καὶ πῶς τοῦ ἦταν πιὰ ἀδύνατο νὰ τὴν ξαναδώσει στὸν κ. Φριλίγγο. Ἔτσι οἱ μεταφράσεις ἐκεῖνες ἔμειναν ἀχρησιμοποίητες, ἂν καὶ θᾶξιζαν καλλίτερη τύχη, ἐνῶ ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Ἰστράτη φάνηκε στὴν Ἑλλάδα, ἀπ' ὅ,τι ξέρουμε τοῦλάχιστο, μονάχα ἡ «Κυρά - Κυραλίνα». Καὶ τὶς μεταφράσεις ἐκεῖνες μείναμε ἐμεῖς μονάχα οἱ φίλοι τοῦ μεταφραστῆ νὰ τὶς διαβάσουμε, ἢ καλλίτερα νὰ τὶς ἀκοῦμε, κάπου - κάπου μερικὲς βραδιὲς μαζεμένοι σπῖτι του. Ἀπὸ τὴν χαρὰ μας ἐκείνη, ἀπὸ τὴν ἰδιαίτερη ἐκείνη ἐπικοινωνία μας μὲ τὸν Π. Ἰστράτη θέλαμε νὰ μεταδώσουμε κάτι καὶ στοὺς ἀναγνώστες μας μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ ἐρχομοῦ του στὴν Ἑλλάδα. Εἶναι κάτι πού ἀξίζει, μᾶς φαίνεται, τὸν κόπο.

Γιὰ τὸν ξακουσμένο ἑλληνορουμᾶνο συγγραφέα, γιὰ τὴν πολύπαθη, τρικυμισμένη ζωὴ του καὶ γιὰ τὸ ἐξαιρετικὸ ἔργο του, ἔχουν γραφεῖ τόσο πολλὰ τελευταῖα, σ' ἐφημερίδες καὶ σὲ περιοδικὰ, κι' εἶναι ἀκόμα τόσο φρέσκος ὁ ἀντίλαλός τους, ὥστε θεωροῦμε περιττὸ νὰ τὰ ἐπαναλάβουμε δῶ - πέρα. Ἡ τελευταία περιπέτειά του στὴν Ἑλλάδα χαρακτηρίζεται μὲ τὴν περὶ κανεὶς ὁλόκληρη τὴν ζωὴ του. Εἶναι ἓνας ἄνθρωπος πού ἀντικρῦζει τὴν ζωὴ μ' ἀνοιχτὰ στήθια καὶ μὲ θαρρετὴ κι' ἐλεύθερη σκέψη. Εἶναι ἴσως ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, πού μὲ τὶς ἠθικὲς τους ἀναζητήσεις καὶ μὲ τὴν νίκη τους πάνου στὰ ὕλικά καὶ ἠθικά δεσμά τους ἐξαγνίζουν ἀπὸ τὶς μικρότητές του τὸ ἀνθρώπινο γένος. (Ὁ Ρομᾶν Ρολλάν τοῦ γράφει: «Δὲν ἐνδιαφέρομαι γιὰτὶ εἶστε δυστυχῆς, μὰ γιὰτὶ λάμπει μέσα σας ἡ θεία φλόγα τῆς ψυχῆς». κι' ὁ Καζαντζάκης, σ' ἓνα ἄρθρο του γι' αὐτὸν, μιλά γιὰ ἓναν « ἄ ν θ ρ ω π ο ».) Κι' ἴσως ἴσως αὐτὸς εἶναι ὁ βαθύτερος σκοπὸς, ὁ βαθύτερος πόθος τοῦ ἔργου του, ἓνος ἔργου πού στὸ βάθος του ἀντιλαλεῖ ἓνας κρυφὸς ἠθικὸς πόνος. Ἐκεῖ μέσα ζεῖ ἓνας κόσμος, μιὰ ἀνθρωπότητα πού γυρεύει στὸ βάθος τῆς ψυχῆς της τὸν ἐξαγνισμό της ἀπὸ τὸ κατάντημά της. Ὁ Π. Ἰστράτη εἶναι ἴσως ὁ μόνος ἀπ' αὐτὸν τὸν κόσμο πού τὸν βρῆκε καὶ μᾶς τὸν χαρίζει κι' ἐμᾶς μὲ τὴν ὑποβλητικώτερη μορφή, τὴ μορφή τῆς Τέχνης.

Δημοσιεύουμε ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸ ἔργο του πρῶτα - πρῶτα γιὰ νὰ δώσουμε ἓνα χαρακτηριστικὸ δείγμα τῆς τέχνης του στοὺς ἀναγνώστες μας κι' ἔπειτα γιὰ νὰ προσφέρουμε μαζὺ ἓνα φόρο τιμῆς στὸ δυνατό λογοτέχνη καὶ δυνατώτερον ἄνθρωπο.

Η ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑ ΤΟΥ ΙΨΕΝ.— Αὐτὸ τὸ μῆνα γιορτάστηκε πανηγυρικὰ στὴν Εὐρώπη ἡ ἑκατονταετηρίδα τοῦ μεγάλου Νορβηγοῦ δραματουργοῦ Ἑρρίκου Ἰψεν. Τὴν 28ῃ τοῦ Μαρτιοῦ σῶθηκαν ἑκατὸ χρόνια ἀπὸ τότε πού γεννήθηκε. Παίχτηκαν ἔργα του, στήθηκαν προτομές του, ἐκφωνήθηκαν λόγοι στὴ μνήμη του. Ἐδῶ, στὴ δική μας κοινωνικὴ ζωὴ, ὅπου τὰ προβλήματα πού παρουσίασε στὸ ἔργο του ὁ Ἰψεν (κοινωνικά καὶ ἀτομικά, ψυχολογικά,) δὲν ἔγιναν ἀκόμα συνειδητά, ἢ τοῦλάχιστο δὲν ἀντιμετωπίστηκαν ἀποφασιστικὰ κι' ὅπου τὸ θέατρο

δέν αποτελεί αληθινή, βαθιά ψυχική ανάγκη, ή απήχηση από τις γιορτές αυτές ήρθε κάπως σβυσμένη, σαν κάτι τι ξένο, και ή συμμετοχή ήταν βέβαια παθητική. Για τους ανθρώπους όμως που γνώρισαν το έργο του μεγάλου Νορβηγού δραματικού, ο αντίλαλος από τή σκέψη και τήν ποίησή του εξακολουθεί να είναι πάντα ζωντανός και βαθύς και δέν μπορεί παρά να μείνει ασβυστος. Γιατί το έργο του "Ιψεν, μ' όλες τις αδύνατες πλευρές του και μ' όλες τις αφαιρέσεις του από τήν πραγματική ζωή, έχει τή δύναμη να ξυπνά μέσα μας κάποιες φωνές που δε μᾶς ήταν ίσως άγνωστες, μα δε μᾶς ήταν και ολότελα καθαρές κι' από τότε είναι αδύνατο πια να τις ξεχάσουμε. Βρίσκουμε εκεί μέσα τον εαυτό μας, πολλές φορές σε μυστικές ή ασυνείδητες του καταστάσεις, ενώ συνάμα κυριευόμαστε από τή μυστική, τήν υποβλητική γοητεία τής ποίησής του, μέσα στην οποία είναι τυλιγμένα πάντα τὰ δραματικά του δημιουργήματα.— Σε άλλες σελίδες ο συνεργάτης μας κ. Χ. Μ. δίνε μιᾶ συνοπτική σκιαγραφία τής προσωπικότητάς του και του έργου του. Ἐργότερα ίσως τὰ «Λ. Φ.» μπορέσουν να δώσουν μιᾶ μετάφραση ενός έργου του.

Με τήν ευκαιρία τής εκατονταετηρίδας του παίχτηκιν στην Ἀθήνα μερικά δράματά του από διάφορους θιάσους. Οί κριτικοί ωστόσο δε φαίνονται και τόσο ευχαριστημένοι. Ἡ κ. Κυβέλη ἔδωσε τή «Νόρα», ένα δράμα που το ἔπαιζε ἄλλοτε συχνά με το Θωμά Οικονόμου. Αὐτή τή φορά ο Οικονόμου δέν ήταν πια. Μὰ κι' ἔταν ἀκόμα ζοῦσε, δε θά μπορούσε να πει κανείς πως το έργο παιζότανε πάρα πολύ ἄρτια. Ὁ ρόλος του Κρόγκστατ εἶχε σχεδόν πάντα παραμεληθῆ. Καί ὅμως ο τύπος αὐτός είναι ένα τόσο δυνατό στοιχείο πραγματικότητας μέσα στο δράμα. Με τήν ιστορία που έχει πίσω του, φέρνει ένα κομμάτι αληθινῆς ζωῆς ἀπ' ἔξω, ἀπ' τήν ἀγορά, ἀπ' τήν πόλη, ένα κομμάτι μάλιστα σκανδιναυϊκῆς ζωῆς, μέσ στο σαλόνι του Χέλμερ και χρωματίζει ἔτσι και δυναμώνει ἀκόμα ἠθοποιϊκά ολόκληρο το έργο. Εἶναι ένας ἄνθρωπος αληθινός, συγκεκριμένος. Ὁ ρόλος ωστόσο αὐτός, ἀπ' ὅ,τι ξέρουμε τουλάχιστο, δε βρήκε ποτέ τόν ικανό, τόν κατάλληλον ἑρμηνευτή του. Ἐπίσης το παίξιμο του Χέλμερ δε θά ήταν εύκολο να ἐπαινεθῆ. Ἡ τελευταία ἀκόμα κριτική μιλά για ένα παίξιμο ἀνόρεχτο (περίεργο ! μπορεί να συμβαίνει κι' αὐτό, και μάλιστα σε έργο του "Ιψεν ;) και ρητορικό. Ἡ ἀλήθεια βέβαια είναι ὅτι το ἑλληνικό θέατρο δέν έχει αληθινούς, αὐστηρούς χαρακτηριστές και είναι ἀκόμα ἀλήθεια ὅτι στα έργα του "Ιψεν ο ἠθοποιός ἀναγκάζεται να μετρήσει τις δυνάμεις του· ἢ θά παίξει ἄρτια ἢ θάποτύχει. Μέσες λύσεις δέν υπάρχουν.

Ἔτσι το ενδιαφέρον συγκεντρωνόταν μονάχα στο παίξιμο του Οικονόμου και τής Κυβέλης, για τήν οποία πάλι θά μπορούσε κανείς να πει ὅτι ἔδινε, σύμφωνα με το ταλέντο της, μιᾶ Νόρα αἰσθηματική. Εἶναι βέβαια δύσκολο να γυρεύουμε ἐδῶ βόρειους τύπους. Αὐτό είναι αληθινό· και αὐτό γενικά θέλουμε να πούμε. Πρέπει να δεῖ κανείς έργα του "Ιψεν

ἀλλοῦ, προπάντων στό Βορρά, γιά νά καταλάβει πόσο ἔλειψε πάντα ἀπό τίς ἑλληνικές παραστάσεις ἡ ἀληθινή ἰφενική ἀτμόσφαιρα, τὸ ἀληθινὸ ἰφενικὸ πνεῦμα.

Ἄλλα ἔργα τοῦ Ἴψεν ἔπαιξαν : ἡ δ)δα Χαλκούση μὲ διαλεχτοὺς συναδέλφους τῆς τὸν «Ἀρχιτέχτονα Σόλνες» καὶ ἡ δ)δα Τ. Ἀδάμ τὴν «Κυρά τῆς Θάλασσας». (Αὐτὸς ὁ τίτλος δὲν ἀποδίδει πιστὰ τὸ πρωτότυπο, δὲν θὰ μπορούσε νὰλλάξει ; Μὰ ὡστόσο εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ Ἴψεν περιμένει ἀκόμα στὴν Ἑλλάδα τὸ μεταφραστῆ του, τὸν εὐσυνείδητο καὶ λογοτεχνικὸ του μεταφραστῆ.)

ΣΤΡΑΤΗ ΜΥΡΙΒΗΛΗ : ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ.— Τὸν ἴδιο σχεδὸν καιρὸ μὲ τὰ «Λεσβιακὰ Φύλλα» κυκλοφόρησε καὶ τὸ καινούργιο βιβλίον τοῦ φίλου μας λογοτέχνη καὶ συνεργάτη μας κ. Στρατῆ Μυριβήλη, «Διηγήματα» (Πόλεμος — Οἱ χωρατατζήδες — Θυσία στὸν ἥλιο — Τὸ Βγενάκι — Οἱ κάλπηδες (παραμῦθι)—). Ἐνας τόμος κομψὸς καὶ ζωηρόχρωμος, στολισμένος ἀπ' ἔξω μ' ἓνα δυνατὸ σκίτσο τοῦ Πρωτοπάτση— ἐντύπωση ἀπὸ τὸ πρῶτο διήγημα. Εἶναι μιὰ σειρά διηγήματα ἀπὸ τὴν τελευταία ἐργασία τοῦ λογοτέχνη, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀρκετὰ κομμάτια ἀδημοσίευτα προορίζονται γιὰ τὰ «Λεσβιακὰ Φύλλα», ὅπου καὶ θὰ φανοῦν πολὺ σύντομα.

Γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Μυριβήλη θὰ μιλήσουμε πλατύτερα σὲ ἄλλο φυλλάδιον. Ἴσως ἐμεῖς, ποὺ βρισκόμαστε τόσο πολὺ κοντὰ του καὶ συνδεόμαστε τόσο πολὺ μαζί του καὶ μὲ τὴν τέχνη του, δὲν εἶμαστε οἱ καταλληλότεροι γιὰ νὰ τὸν κρίνουμε. Μὰ θὰ ποῦμε πάντα τὴν ἐντύπωσή μας.— Αὐτὴ τὴ στιγμή θέλουμε μονάχα νὰ χαιρετίσουμε μὲ ὅλη μας τὴν χαρὰ καὶ μὲ ὅλη μας τὴν ἀγάπη τὴν νέα λογοτεχνικὴ του ἐμφάνιση καὶ νὰ τὴν χαιρετίσουμε σὰν ἓνα θετικὸ προμήνυμα τῆς «λεσβιακῆς ἀνοιξῆς», ποὺ τόσο πολὺ τὴ σκέφτεται, τὴ θέλει καὶ τὴν ὀνειρεύεται. Τὰ «Λεσβιακὰ Φύλλα» ποὺ ἀντανάκλουσιν τὸν παλμὸ κάθε λεσβιακῆς πνευματικῆς ἐκδήλωσης, εὐχονται τὸν τόμον αὐτὸ νὰ μὴν ἀργήσει νὰ τὸν ἀκολουθήσει κι' ἄλλος καὶ νὰ τὸν ἀκολουθήσουν ἀκόμα κι' ἄλλες ἀνάλογες λεσβιακὲς ἐκδηλώσεις.

ΣΥΜΦΩΝΑ μὲ ὠρισμένη ἀρχὴ τοῦ περιοδικοῦ μας δημοσιεύουμε πάντα σὲ κάθε φυλλάδιον λίγα καὶ συνολικὰ κομμάτια, προσπαθοῦμε νὰ δίνουμε ὅσο μπορούμε πιὸ ἄρτιες, αὐτοτελεῖς ἐνότητες. Τὸ ἴδιο θὰ ἰσχύει καὶ γιὰ τὰ λαογραφικά.— Ἴσως μὲ τὸν τρόπον αὐτὸ μερικὰ κομμάτια νὰ τραβᾶνε κάπως σὲ μᾶκρος, μὰ τὸ προτιμοῦμε αὐτὸ ἀπὸ τὸ κομματάκισμα. Ἐπιθυμοῦμε προπάντων σὲ κάθε μας ἐκδοσὴ νὰ δίνουμε μιὰ συνολικὴ, συγκεντρωμένη ἐντύπωση στὸν ἀναγνώστη μας καὶ νὰ τοῦ δίνουμε ἓνα ἀληθινὸ πνευματικὸς τῶν συντροφῶν.

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΜΑΣΤΕ για μιὰ δμοιομορφη, ένιαία κι'όσο μπορεί πιό απλοποιημένη όρθογραφία, για να μην παραξευεύεται κάθε τόσο χωρίς λόγο τó μάτι του άναγνώστη. Στο φυλλάδιο αυτό δε μπορέσαμε να κρατήσουμε άυστηρά ένα ένιατο μέτρο και πολλά πράματα έμειναν όπως τά συνηθίζουν να τά γράφουν οι συνεργάτες μας. Πάλι όμως μπορεί κανείς να παρακολουθήσει τήν ένιαία γραμμή. Από τó δεύτερο όμως φυλλάδιο θά προσπαθήσουμε να κρατήσουμε περισσότερο τήν δμοιομορφία αυτή κι' αυτό θά παρακαλέσουμε πολύ να τó λάβουν υπόψη τους οι συνεργάτες μας, όσοι συμφωνούν με τó γενικό μας κανόνα. Ειδικώτερα πρέπει να σημειώσουμε πως από δώ και πέρα ή ύποταχτική θά γράφεται παντού, και στην ένεργητική και στην παθητική φωνή, με —ε ι, ένώ τώρα κρατήθηκε μάλλον για τήν παθητική φωνή ή γραφή με —η, για ιστορικούς λόγους. Η άφομοίωση όμως και του τύπου αυτού με τους άλλους συγγενικούς του έχει γίνει ήδη από τους περισσότερους δημοτικιστές συγγραφείς και τήν ακολουθούμε κι' έμεις.

Όσοι πάλι από τους συνεργάτες μας θέλουν να κρατήσουν δικό τους σύστημα όρθογραφίας ή δε συμφωνούν έστω σε ώρισμένα σημεία άπ' τó δικό μας, θά τους παρακαλέσουμε πολύ να μάς τó σημειώνουν, για να κρατούμε τήν όρθογραφία των χειρογράφων τους.

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΛΟΓΟΙ, τεχνικές προπάντων δυσκολίες έκαναν ώστε τó φυλλάδιο αυτό να κυκλοφορήσει κάπως άργά. Έλπίζουμε με τόν καιρό και με τήν καλλίτερη όργάνωση τής έργασίας όλα αυτά να λείφουν.

Και γενικώτερα ακόμα πρέπει να σημειωθή ότι ή διεύθυνση του περιοδικού, μ' όλες τις προσπάθειες που κατέβαλε, δεν μπορεί να πει ότι μένει δλότελα ίκανοποιημένη από τήν πρώτη εμφάνισή του, δε νομίζει ότι είναι χωρίς άτέλειες και χωρίς έλλείψεις. Κάθε άρχή βέβαια είναι πάντα δύσκολη. Εέρουμε ωστόσο τις άδυναμίες μας και ή προσπάθειά μας είναι πάντα νάνταποκριθούμε όσο μπορούμε περισσότερο και στα δικά μας ιδανικά και στις προσδοκίες των άναγνωστών μας. Γι' αυτό όμως μάς χρειάζεται και ή ύποστήριξη των άναγνωστών μας. Έλπίζουμε ότι ούτε αυτή δε θά λείψει.

Τά «Λεσβιακά Φύλλα» έμπιστεύονται τή ζωή τους και τή σταδιοδρομία τους ειδικώτερα στο ένδιαφέρον του Λεσβιακού κόσμου. Σ' αυτό προπάντων στηρίζουν τήν ύπαρξή τους· και δεν άμφιβάλλουν ότι τó έχουν.

Δε θά ξεχάσουμε ποτέ τήν προθυμία και τήν έμπιστοσύνη με τήν όποία έγράφηκαν στο περιοδικό τόσοι και τόσοι συμπολίτες μας, έδω και τόσον καιρό, από τήν πρώτην ακόμα άγγελία του, όταν ακόμα τίποτα δεν ήταν βέβαιο. Είναι κάτι τι που τó θυμόμαστε πάντα με συγκίνηση και που μάς ένθαρρύνει. Και τώρα, με τήν πρώτη μας έκδοση, αισθανόμαστε τήν ανάγκη να τους εύχαριστήσουμε βαθιά και να τους έκφράσουμε τήν εύγνωμοσύνη μας για τήν έμπιστοσύνη τους εκείνη. Δίχως αυτή δε θά ήταν ίσως δυνατή ή σημερινή μας έκδοση.